

III RIIGIKOGU

2. istungjärk. **Protokoll nr. 12 (2)**

1926. a.

III Riigikogu koosolek 7. oktoobril 1926. a.
kell 10.

Kokku on tulnud 95 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, välisminister **F. Akel**, siseminister **H. Laretei**, sõjaminister **J. Soots**, rahaminister **L. Sepp**, põllutöominister **O. Köster**, teedeminister **A. Kerem**, haridusminister **J. Lattik**, kohtuminister **J. Sepp**, töö-hoolekandeminister **O. Tief**, kaubandus-tööstusminister **K. Kor-nel**.

P ä e v a k o r d :

1. Komisjonide täiendavad valimised.
2. N. Semjonov'i ja J. Klesment'i küsi-mine Vabariigi Valitsusele talivilja ikalduse asjus Petserimaal.
3. J. Klesment'i küsimine põllutöominist-rile Vaivara ja Tüksamäe mõisate kannustik-kuude ja võsastikkude kasutamise kohta.
4. J. Klesment'i küsimine põllutöominist-rile Tüksamäe mõisast eriotstarbeks antud maade kasutamise kohta.
5. Eesti tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele Kohtla-Järve põlevkivitööstuses valitsevate kor-ratuste asjas.
6. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vasta-mise puhul V. Grigorjev'i, P. Baranin'i ja M. Kurtschinsky arupärimisele raha laenamise ja ärialal sõlmitavate lepingute juures seadus-vastaste protsentide võtmise asjas.
7. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vas-tamise puhul Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele sõjavõimude vahelesegamise asjus Kreenholmi vabriku töö-liste majandusliku streigi takistamiseks.
8. Eesti vabariigi põhiseaduse muutmis-seadus — põllumeeste kogude Riigikogu rühma ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**, pärast abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**, pärast abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 10.15 min.

1. Päevakorra Juhataja **M. Martna**:
täiendamine. Avan Riigikogu koosoleku.
Päevakord on Riigikogu liikmetele kätte saadetud. Juhatus täiendab päevakorda järgmiste punktidega:

5. J. Vainu küsimine teedeministrile Võh-muta peatuskoha asjus Paide-Tamsalu raud-teel.

6. O. Gustavson'i, A. Kärneri ja J. Vainu arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele oku-patsiooniaegsete võõrandamislepingute eba-seadusliku tunnustamise kohta Uulu-Surjus.

8. J. Klesment'i, J. Vainu ja J. Voiman'i arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele Narva kasarmute remonttöödel töölistele palga mitteväljamaksmise asjas tööhange ettevõtja Polivanov'i poolt.

J. Holberg (põl): Ma teen ettepaneku, võtta 2. päevakorra-punktiks 8. punkt, mis sisaldab ainult seaduseelnõule käiguandmist.

Juhataja **M. Martna**: Rkl. Hol-berg'ilt on ettepanek, võtta Eesti vabariigi põhiseaduse muutmiseseadus — põllumeeste kogude Riigikogu rühma ettepanek — teiseks päevakorra-punktiks. (Hääletatakse.) Poolt on 21 häält, vastu 24 häält. (H ü ü d e d : S e d e l i t e g a l ! N õ u r a k s e s e d e l i t e g a h ä ä l e - t a m i s t . (H ä ä l e t a t a k s e .) E t t e p a n e k u p o o l t o n 4 3 h ä ä l t , v a s t u 3 3 h ä ä l t , e r a p o o l e t u i d 2 , s e e g a o n e t t e p a n e k v a s t u v õ e - t u d n i n g p ä e v a k o r d k i n d l a k s m ä ä r a t u d .

2. Komisjonide Tööerakonna Riigikogu
täiendavad rühma poolt antakse teada,
valimised. et rkl. Anderkopp tagasi
astub koosseisu komisjonist
ja rkl. Strandman tagasi astub rahaasjanduse
ja üldkomisjonist. Tööerakonna Riigikogu
rühm seab kandidaatideks: 1) rahaasjanduse
komisjoni rkl. Kaarna, 2) üld- ja koosseisu
komisjoni rkl. Kalbus'e. Kavatsen korraga
hääletada. Selle vastu ei vaielda. (Hääleta-
takse.) Nähtava enamusega on tähenda-
tud Riigikogu liikmed vas-
tatavatesse komisjonidesse vali-
tud.

3. Eesti vaba- A. Jürman (põl):
riigi põhisea- Viimasel põhiseaduse §§36.

duse muutmis- ja 51. muutmise seaduse
seadus — põllu- komisjoni koosolekul aval-
meeste kogude dati soovi, et esitatud
Riigikogu rüh- seaduseelnõu ka samasse
ma ettepanek. komisjoni antaks ja isegi
komisjoni sissetulnud en-
dise seaduse aruandja valimine lükati neil
põhjustel edasi. Ühtlasi avaldati soovi, et
kui vastav seaduseelnõu Riigikogu poolt
sellesse komisjoni antakse, et siis komisjoni
nimi muudetakse. Nimelt on praegusele
põhiseaduse muutmise komisjonile nimeks
antud — põhiseaduse §§ 36. ja 51. muutmise
seaduse komisjon. Loomulikult tuleb selles
komisjonis põhiseaduse muutmise laiemas
kui kahe paragrahvi ulatuses arutusele ja
siis ei oleks otstarbekohane piirduda komis-
joni nimes ainult kahe paragrahvi muutmise
küsimusega. Sellepärast teen ettepaneku, anda
esitatud seaduseelnõu põhiseaduse §§ 36.
ja 51. muutmise seaduse komisjoni ja komisjoni
nimetus muuta, võttes nimeks „Põhiseaduse
muutmise seaduse komisjon“.

Juhataja M. Martna: Rkl. Jür-
man'i poolt on ettepanek tehtud, seadus-
eelnõu anda põhiseaduse §§ 36. ja 51.
muutmise seaduse komisjoni ja komisjoni
nimetus muuta, võttes nimeks „Põhiseaduse
muutmise seaduse komisjon“. Minu tähele-
panu on selle peale juhitud, et ettepaneku
viimast poolt ei saaks hääletamisele panna,
sellepärast et ei ole esitise kujul ettepanek
tehtud. (Vahelhüüe pahemalt
poolt.— A. Jürman, põl: Ei, see
on lihtsalt arusaamatus. — J.
Tõnisson, rhv: Vähem vormali-
teeti!)

A. Jürman (põl): Siin on küsimus,
kuidas komisjoni nime muuta. Põhiseaduse
muutmise komisjoni koosolekul oli see küsimus
arutamisel, ja mina isiklikult arvasin, et tuleks
komisjoni nime muutmiseks esitis teha. Komis-
joni liikmed enamuses arvasid aga, et ei ole
mingit mõtet seda esitise korras teha, vaid et
see läheb liht ettepaneku korras läbi, ja selle-
pärast ei teinud ma ettepanekut esitise korras,
vaid tegin lihtsalt ettepaneku korras.

O. Gustavson (stp): Ma võtsin
sõna, et mitte sisuliselt vaielda selle ettepaneku
poolt või vastu, vaid et õiendada härra Jürman'i
väidet. Tõsi, härra Jürman tegi komisjonis
ettepaneku, esitise korras käesolevale seadusele
käiguandmist otsustada, nõnda nimelt, et
komisjon ise selle esitise teeks. Selle vastu
vaidlesid komisjonis rkl. härra Anderkopp,
samuti mina, leides, et põllumehed kui alga-

tajad ise vastava esitisega esinema peaksid.
Nad ei ole seda aga teinud, vaid panevad
täna lihtsalt ette, nende eelnõu anda erikomis-
joni ja vastavalt muuta komisjoni nime.
Et põllumehed pole tarvilikuks lugenud viimase
küsimuse otsustamiseks esitist teha, siis ei saa
siit muud välja lugeda, kui seda, et põllu-
meestel enestel ka mitte väga rutt selle seadus-
eelnõuga ei ole.

Juhataja M. Martna: Panen ette-
paneku kahes osas hääletamisele. Kes on
selle poolt, et seaduseelnõu anda põhi-
seaduse §§ 36. ja 51. muutmise seaduse komis-
joni. (Hääletatakse.) Nähtava ena-
musega on ettepanek vastu võetud.
Teiseks tuleb hääletamisele ettepanek,
komisjoni nimetus muuta, võttes nimeks
„Põhiseaduse muutmise seaduse komisjon“.
(Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on
42 häält, vastu 15 häält, seega on ette-
panek vastu võetud, nõnda on
komisjoni nimetus: „Põhiseaduse muutmise
seaduse komisjon“.

4. N. Semjo- **J. Klement (stp)**
nov'i ja J. Kles- (loeb):
ment'i küsi- Palun Vabariigi Valit-
mine Vabariigi suselt vastust järgmisele
Valitsusele küsimisele:
talivilja ikal- 1) Kas on Vabariigi Vali-
duse asjus litsus selgitanud viljaikal-
Petserimaal ja duse ulatust Petserimaal?
põllutöömi- 2) Mis kavatses Vaba-
nistri vasta- riigi Valitsus ette võtta
mine küsimi- viljaikalduse tagajärgede
sele. ärahoidmiseks.

Põllutööminister
O. Köster: Nimetatud küsimise kohta
oleks mul järgmist vastata. Viljaikaldus Pet-
serimaal on selleks määratud komisjoni ja
maakonna valitsuse kaudu selgitatud ja on
vastavat abiandmist korraldatud rahas Eesti
rahvapanga ja kohalikkude ühispankade kaudu,
kui ka seemnevilja laenuna andmise teel
Petseri maakonna valitsuse kaudu.

Tegelikult on saadetud Petserimaale soo-
vijatele rukki seemet Eesti seemnevilja ühi-
suse poolt 3000 puuda üle miljoni mrk.
väärtuses rahest ja veest kannatanuile soovijatele,
veksli vastu väljajagamiseks, missugused
vekslid Eesti pank diskonteerib 6%, kuid
nagu kuulda, ei olegi seal niipalju soovijaid
leidunud, et saadetud seeme oleks kõik ära
tarvitatud, sest valitsuse kavatsuse vastu,
abi anda natuuras seemneviljaga, olla koha
peal kihutustööd tehtud, et nimelt peab abi
rahas välja antama.

5. J. Kles-
ment'i küsi-
mine põllutöö-
ministrile Vai-
vara ja Türsa-
mäe mõisate
kännustikkude
ja võsastikkude
kasutamise
kohta ja põllu-
töoministri
vastamine
küsimisele.

J. Klesment (stp)
(loeb):

Palun põllutöoministrilt seletust järgmistele küsimistele:

1) Kui palju on Vaivara ja Türsamäe mõisates kannustiku ja võsastiku all olevaid rüümaid ja mis otstarbeks neid kasutatakse?

2) Mispärast ei ole põllutöominister neid maid kohalikkude elanikkude palvete peale neile hari-

miseks välja andnud?

3) Kas kavatses põllutöominister edaspidi neid maid maasoovijatele välja anda.

Põllutööminister O. Köster:
Selle küsimise kohta pean ma tähendama, et esimese punkti sisu on õieti arusaamata. Mõisas ei ole kannustikku ja mõisa metsade vahel praegu piirisid üldse ei ole. Kuid siiski ma umbes arvasin, mis küsija on tahtnud siin väljendada ja püüan seda vastuses tabada.

Türsamäe mõisa järele kuuluvad raieistikud ja võsastikud peaaegu kõik on juba 1920. aastal nimetatud mõisa planeerimisel asundustalude külge planeeritud. Kahe viimase aasta jooksul on Türsamäe mõisa metsast ainult ühe isiku poolt metsa juurde planeerimiseks soovi avaldatud. Seegi oli elujõulise ostutalu omanik, kelle palve tähele panemata jäeti. Siis on veel 1923./24. a. jooksul ühe teise ostutalu omaniku poolt Türsamäe metsast metsa juurde planeerida palutud. Kuid et tema talu küllalt elujõuline ja tarvilikult rohumaaga varustatud on, ning palutud maa, mis kaetud noore metsaga, kitsa ribana metsa sees asub, puudus võimalus ka seda palvet rahuldada.

Üldse on Türsamäe mõisast 1920. a. metsamaad järgmiselt asunikkuudele välja planeeritud: lagendikke ja raieistikke 78 tiinu, okaspuumetsa 155,50 tiinu, tarbemaad — 0,70 tiinu, kokku 271,90 tiinu. Praegu selles metsas sarnaseid metsastamata lagendikke ja raieistikke ei leidu, mis väljajagamisele kuuluksid, ja pole seda ka kohalikkude elanikkude poolt erilisel nõutudki.

Mis puutub Vaivara metsandikku, siis Vaivara metsandikust, kus on mõeldud end. Vaivara mõisa mets, on planeerimisel väljaandmiseks läinud: lagendikke ja raieistikke — 8,30 tiinu, okaspuumetsa maad — 101,65 tiinu, lehtpuumetsa maad — 173 tiinu, tarbemaad — 68,89 tiinu, kokku 351,84 tiinu.

Olemas olevate andmete järele on kahe

viimase aasta jooksul Vaivara metsast ainult üks isik raieistikust maad soovinud, kuid et soovitud maa-ala kesk metsa asus, puudus põllutöoministeriumil palve rahuldamiseks võimalus. Seegi isik, kes sealt maad soovis, oli Järvamaalt pärit. Siis on veel 1923./24. a. paari isiku poolt Vaivara metsast maasaamiseks soovi avaldatud, kuid palutud maa-alad asusid kesk metsa ja on noore hea II kl. vanuse metsaga kaetud, mispärast neid välja anda võimalik ei olnud. Sellel põhjusel jäeti need maa-alad juba planeerimisel metsast eraldamata.

Nagu sellest näha pole hulgalisi nõudmisi kohapealsete elanikkude poolt metsamaa peale avaldatud.

Kolmanda punkti kohta tähendan, et põllutöoministerium võib kavatseda neid maid välja anda ainult võimaluse ja otstarbekohasuse piirides.

6. J. Kles-
ment'i küsimi-
ne põllutöömi-
nistrile Türsa-
mäe mõisast
eriotstarbeks
antud maade
kasutamise
kohta ja põllu-
töoministri
vastamine
küsimisele.

J. Klesment (stp)
(loeb):

Palun põllutöoministrilt seletust järgmistele küsimistele:

1) Kas anti Türsamäe mõisa jagamisel Mustanina asundusest Vaivara „Tõukarja kasvatamise seltile“ kasutamiseks 75 ha heinamaad noore karja kasvatamise otstarbeks?

2) Kas vastab tõele, et nimetatud selt heinamaad mainitud otstarbeks ei ole kasutanud, vaid kohalikkudele elanikkudele välja on rentinud?

3) Kas vastab tõele ja kas sünnib põllutöoministeriumi teadmisel nimetatud heinamaa edasirentimine käesoleval sügisel Vaivara piimaühisusele?

4) Jaataval korral, mis otstarbeks antakse heinamaa Vaivara piimaühisusele edasi ja millistel tingimistel?

Põllutööminister O. Köster:
1). Vaivara loomakasvatuse ühing on kasutanud ajutise rendilepingu alusel 57,27 tiinu raieistikku — Türsamäe as. nr. 3 ja 8 — noorekarja kopli asutamiseks, aga mitte 75 hektaari.

Põllutöoministeriumi andmetel ei ole ühing maad edasi rentinud vaid maad on kasutanud ühingu liikmed. Kuna pikaajaline rendileping puudus, ei ole ühing saanud raieistikku üles kultiveerida.

Käesoleval aastal on Vaivara loomakasvatuse ühing ühinenud Vaivara piimaühisusega oma passiva ja aktiva piimaühisusele

edasi andes. Sellega läks ka Mustanina raie-
tik piimaühisusele üle.

Vaivara piimaühisus on samal ajal esi-
nenud palvega, see raieistik, mida kasutas
loomakasvatuse ühing, piimaühisusele rendile
anda noorekarja kopli asutamiseks. Maa and-
mise küsimus on lahtine, kuna on päevakorral
eriotstarbekohtade ja üldine revideerimine.
Kui peaks maa piimaühisusele antama, siis
seatakse üles ka vastavad tingimised ja eriti,
et raieistik üles kultiveeritaks ning noorekarja
koplina kasutataks.

**7. J. Vainu
küsimine tee-
ministrile
Võhmuta pea-
tuskoha asjus
Paide-Tamsalu
raudteel ja
teedeministri
vastamine
küsimisele.**

J. Vain (stp.) (loeb):

1) Kelle korraldusel näi-
datakse trükitud sõiduplaan-
nides rongide peatamine
Võhmuta platvormil Paide-
Tamsalu raudteel?

2) Kas kohalik rahvas
on platvormi ehitamisel
mullatöid tasuta teinud?

3) Kas raudteevalitsus-
selt oodatud tööd tehakse
veel sulamaaga?

4) Millal algab rongide peatamine Võhmuta-
st vastavalt sõiduplaanile?

Teedeminister A. Kerem:
Austatud Riigikogu liikmed! Esimese küsi-
mise peale vastuseks võin teatada, et trükitud
sõiduplaani on sisse võetud plaani kirjutaja
poolt Võhmuta peatukoht raudteevalitsuse
liikumise osakonnast saadud teadete põhjal.
Teise küsimise kohta, kas kohalik rahvas on
platvormi ehitamisel mullatöid tasuta teinud —
võin jaatavalt vastata. Kolmandaks — kas
raudteevalitsuselt oodatud tööd tehakse veel
sulamaaga — võin teatada, et erilisi töid
raudteevalitsuse poolt oodata ei ole. Neljan-
daks — millal algab rongide peatamine
Võhmutas vastavalt sõiduplaanile — lähe-
mate päevade sees.

**8. Eesti töö-
liste partei
Riigikogu
rühma arupäri-
mise- ettepa-
nek Vabariigi
Valitsusele
Kohtla-Järve
põlevkivitöös-
tuses valitse-
vate korra-
tuste asjus.**

(Arupärimise ettepane-
ku tekst:

„Kohtla-Järve põlevkivi-
tööstuse juhatus tegi tea-
tavaks kaevanduse töölis-
tele teadaandena järgmist:

„Riigi põlevkivitööstus
on möödunud seitsme aasta
jooksul suurtööstuseks välja
arenenud, kes praegusel
ajal kogu Eesti raudteid
ja üle poole meie tööstus-
asutusi kütteenetega va-

rustab.

Küttaeine ei tohi üheski ettevõttes tundigi
puududa, vastasel korral jäävad kõik masinad,

seega ka terve ettevõtte seisma. Kohtla kae-
vanduse peal lasub vastutusrikas ülesanne —
kõiki põlevkivitellimisi piinliku täpsusega
täita, et senist meie vastu ülesnäidatud usal-
dust mitte kõigutada, vaid aina kasvatada.
Ei suuda meie lepingute järele enese peale
võetud põlevkivitellimisi täita, ei julge edas-
pidi keegi meiega põlevkivi ostulepinguid
sõlmida. Turu kaotusega langeb aga iga
tööstus kokku. Teisiti ei saa see ka meiega
sündima.

Praegune üleeuroopaline turu puudusel
tekkinud tööstusekriis kohustab meid kahe-
kordse hoolega turu alalhoidmise eest muret
kandma, valvel olema jne.“

Niisugust teadaannet silmas pidades peab
igauks kindlale veendumusele jõudma, et
kaevanduse juhatus mõistab hinnata seda
tähtsust, milline on riiklikudel põlevkivi-
tööstustel meie riiklikus elus ja majandusliku
jõukuse alal. Sellepärast tuli uskuda, et põ-
levkivitööstuse juhatus täit tähelepanu pöörab
töölise — kellest kõik edu oleneb — olukorra
parandamise peale ning eestkätt just seadustes
ettenähtud tööliste õigused õiglaselt ja rahul-
davalalt lahendab. Kuid Kohtla-Järve põlev-
kivitööstuse tööliste ringkondadest on meile
teatatud, et seal tööliste olukorra peale mingit
tähelepanu ei pöörata, vaid tööliste õigusi kõige
jõhkramalt rikutakse ning äärmise hoolimatu-
sega vaadatakse nende majandusliku ja tervis-
liku seisukorra peale.

Kohapeal asjaoludega tutvunedes sai meile
teatavaks, et 1) II Riigikogu poolt vastuvõetud ja „Riigi Teatajas“ nr. 187/188—1925. a.
avaldatud riigitöölise ühekordse palgalisa sea-
duse järgi lubatud toetus Mrk. 2.000—2.500
suuruses paljudele töölistele senini välja maks-
mata,

2) kaevanduses töötavatele vangidele pike-
ma aja eest töötasu maksmata, mis ulatab kogusummas 1.000.000 margani,

3) korterite korraldus täiesti lubamatu,
mis töölistele majanduslikult kui ka tervis-
likult raskusi sünnitab,

4) palgamaksmine viibib alati 4—5 päeva,
missuguse aja eest aga viivitusprotsenti ei
makseta (Tööstusliku töö seadus § 55'),

5) palga etteandmine tshekkide näol nii-
viisi, kuidas seda praegu korraldatakse, töö-
liste seas nurinat sünnitab ja

6) salane surveavaldus tööliste organi-
seerimise vastu järjekindlaks harjumuseks on
saanud.

Kokku võttes ülalnimetatud asjaolusid,
Eesti tööliste partei Riigikogu rühm esitab
arupärimise:

1) Kas Vabariigi Valitsusel on need ülal-
nimetatud korratused ja väärnähtused, mis

Kohtla-Järve põlevkivitööstuses kauemat aega aset leidnud, teada?

2) Kas Vabariigi Valitsus kavatseb neid isikuid, kes ei suuda enese peale võetud kohuseid täita ja seadusi ei täida, karistada või vallandada?

Eesti tööliste partei Riigikogu rühma nimel:

A. Grimpel.

Ed. Pesur.

A. Sprenk.

A. Luik.“)

A. Grimpel (tp): Viimasel ajal on Vabariigi Valitsus tähelepanu pööranud tööliste peale. Ta on saladuse katte all kokku seadnud mingisuguse palgakõrgenduse kava vabrikantide nõusolekul. Tähendab, Vabariigi Valitsus ja vabrikandid on usalduslepingu sõlminud, et tööliste olukorda parandada, et suurenevat nurinat vaigistada. Selle manöövri peale ei saanud üldse vaadata kui mõnesuguse tõsise katse peale, ja töölistel võtsid selle annetuse vastu õige kahtlaselt ja ükskõikselt, sest ei saa ju uskuda, et niisugune valitsus, kes oma peamiseks ülesandeks on võtnud tööliste terroriseerimise ja tagakiusamise, nüüd korraga nii heldeks, nii ärdaks on muutunud, et tööliste olukorda isegi parandada püüab. Et selle üle enam selgust saada, siis tuleb pilku heita nende tööstuste ja ettevõtete peale, millised töötavad riigiettevõtetenä, tuleb tähelepanu pöörata riigitöölise peale ja vaadata, kas nende olukord on hea, kas neile on juba soodustused antud, soodustused, millised igale inimesele nii hädavajalikud, nagu lahe ja õhurikas korter, inimvääriline tasu töö eest ja selle õiglane tasumine, ning mõtte- ja südametunnistuse vabadus.

Suurema riikliku ettevõtte töötab meil praegusel ajal Kohtla-Järve põlevkivikaevandus. Keegi ei saa salata, et see suur riiklik ettevõtte riigile majanduslikult määratu tähtsusega, samuti ei saa ükski arusaaja inimene teisiti mõelda, kui seda, et tööline on peategur, kelle õlgadel lasub ettevõtte olemasolu ja edukas töötamine.

Peaaegu imestust avaldama, et Vabariigi Valitsus sellest aru pole saanud, sest valitakse ju valitsusse selgemate peadega ja arusaajamad inimesed, on ju neile kingitud Riigikogu enamuse usaldus, seda usaldust on aga alati valesti kingitud, valitsus pole seni sellest suutnud aru saada. Viimasel ajal, kui tööliste nõudmised järeljätmatult kordusid, on valitsuse mõtlemise aparaat ka vähe liikuma hakanud. Kui Vabariigi Valitsus vabrikantidega pärast salalepingu allakirjutamist avalikkuse ette tuli, kuulsid töölistel ainult kaht sõna: „oleme rääkinud“. Mille või kelle üle on räägitud,

seada ei tea keegi, ja arvatavasti teab sellest Vabariigi Valitsus ise kõige vähem. Nagu siiski aimata võib, on räägitud töölistest ja nende palkadest, sest mõned ettevõtted on asunud tööliste palkade alandamisele, kuna mõned jälle paar marka päevas lubavad juurde panna. Valitsus aga jutlustab: „See on palgaolude parandamine“. Noh olgu siis, usume Vabariigi Valitsuse autoriteeti. Et Vabariigi Valitsuse teatamise järgi praegusel korral päevakorral on eriettevtetes töötavate tööliste palgaolude parandamise küsimus, siis peaksid kõik veendunud olema selles, et riigitöölise palgaolud on parandatud ja muud pahed kõrvaldatud. Kuid seda aga pole valitsuse poolt tehtud. Kui peremees oma heatahtlikkuse pöörab naabri tööliste peale ning neid haletseb, ja oma töölistel viletsusse ja hätta jätab, siis pole see haletsemine, see heatahtlikkus otsekohene, pole tingitud hürdusest ega kaastundest, vaid see on demagoogia, inetu hirvitamine tööliste viletsuse üle.

Kuidas on aga lugu praegusel juhtumisel, mil valitsus on asunud eriettevtete tööliste palgaolude korraldamisele? — Kohtla-Järve põlevkivikaevanduse juhatus jätab isegi seaduses lubatud tasu töölistele välja maksmata, mida siis arvata veel palgaolude parandamisest.

Agakuulake, mida too härra — kaevanduse juhataja — kirjutab, ja imestage tema tarvemeelsust. Tema on tööliste teadaandena avaldanud mõtteid, millised laseksid oletada, et tema tõesti oskab hinnata ülalnimetatud ettevõtte tähtsust riigimajanduse mõttes. Samuti pöörab tema tööliste poole üleskutsega, millest näha, et paneb suurt rõhku tööliste peale, kes peaksid töötama intensiivselt ja alati kaevanduse tuleviku eest valvel olema. Aga kuhu matab ta tööliste seaduslikud õigused?

See üleskutse teadaandena kõlab järgmiselt: „Teadaanne kaevanduse töölistele ja ametnikkudele. Riigi põlevkivitööstus on möödunud seitsme aasta jooksul suurtööstuseks välja arenenud, kes praegusel ajal kogu Eesti raudteesid ja üle poole meie tööstusasutusi kütteinete varustab. Kütteinete ei tohi üheski ettevõttes tundigi puududa, vastasel korral jäävad kõik masinad, seega ka terved ettevõtted seisma. Kohtla kaevanduse peal lasub vastutusrikas ülesanne — kõiki põlevkivitööstuste piinliku täpsusega täita, et senini meie vastu ülesnäidatud usaldust mitte kõigutada, vaid aina kasvatada. Ei suuda meie lepingute järgi enese peale võetud põlevkivitööstuste täita, ei julge edaspidi keegi meiega põlevkiviostu lepinguid sõlmida. Turukao-tusega langeb aga iga tööstus kokku. Teisiti ei saa see ka meiega sündima. Praegune üleeuroopaline turu puudusel tekkinud töös-

uskriis kohustab meid kahekordse hoolega turu alalhoidmise eest muret kandma, valvel olema“.

Niisugust teadaannet silmas pidades peab igaüks veendumusele jõudma, et kaevanduse juhatus mõistab hinnata seda tähtsust, milline on riiklikkudel põlevkivitööstustel meie riiklikus elus ja majandusliku jõukuse alal. Sellepärast tuli uskuda, et põlevkivitööstuse juhatus täit tähelepanu pöörab tööliste — kellest kõik edu oleneb — olukorra parandamise peale ning eestkätt just seadustes ettenähtud tööliste õigused õiglaselt ja rahuldavalt lahendab. Kuid Kohtla-Järve põlevkivitööstuse töölisteringkondadest on meile teatatud, et seal tööliste olukorra peale mingit tähelepanu ei pöörata, vaid tööliste õigusi kõige jõhkramalt rikutakse ning äärmise hoolimatusega vaadatakse nende majandusliku ja tervisliku seisukorra peale.

Kohapeal asjaoludega tutvunedes sai meile teatavaks, et:

1) II Riigikogu poolt vastuvõetud ja „Riigi Teatajas“ nr. 187/188 — 1925. a. avaldatud riigitöölise ühekordse palgalisa seaduse järgi lubatud toetus Mk. 2000—2500 suuruses paljudele töölistele seni välja maksmata.

2) Kaevanduses töötavatele vangidele pikema aja eest töötasu maksmata, mis ulatab kogusummas 1.000.000 margani.

3) Korteritekorraldus täiesti lubamatu, mis tööliste majanduslikult kui ka tervislikult raskusi sünnitab. Nimelt ei vasta suur osa korteritest tervishoiu nõuetele, ning vaatamata sellele võetakse seal niisuguseid ümberpaigutusi ette, mis perekonnaga töölistele otse surmav on. Halbade korralduste ja töötingimuste tõttu loobuvad töölisel töötamast. Sellest tehakse aga teistsugused järeldused. Õlivabriku töölisel paigutatakse vabriku lähedal asuvasse majadesse, kuna sealt teised töölisel välja aetakse ja kuskile urkasse topitakse, kuna need aga perekonnainimesed on, siis ei saa nad leppida niisuguste korraldustega, mis nende tervisele saatuslikuks võivad saada. Kuid ettevõtte administratsioon ei arvesta sellega, vaid teatab, et tema ei anna korterid mitte aidaks, vaid töölisel peab olema ainult summadan. Tähendab, tööline peab olema iga minut valvel, et Kohtlast jalga lasta. Ta ei tohi oma varandust kaasa võtta. Esiteks ei anta temale selleks vastavat korterit, olgugi et niisuguseid olemas, neis elavad aga üksikud, ja teiseks, tööline ei julgegi oma varandusenatukest sinna viia, sest järgmisel päeval võib ta juba tagasi reisida. Ja niisuguseid juhtumisi on seal väga palju olnud, kus tööline juba teisel või kolmandal päeval summadanid kätte võtab ja Ahasveerust mängib.

Mõjub see aga kaevanduse tööstuse peale hästi? Saab niiviisi tööline kaevanduse tuleviku eest valvel olla?

Edasi, palgamaaksmine viibib alati 4—5 päeva, missuguse aja eest aga viivitusprotsenti ei makseta, mis küll tööstusliku töö seaduse § 55¹. ette nähtud. Ka palga etteandmine tshekkide näol niiviisi, nagu seda praegu korraldatakse, sünnitab tööliste seas nurinat. Praegusel korral, kui inimene, tööline, Kohtla kaevandusse läheb, töötab seal paar päeva, kuid tal ei ole raha, võtab oma palga tsheki näol välja, tahab kraami võtta. Loomulikult antakse talle see kraam kätte, kuid vahel tarvitab tööline ka raha, kuid seda talle ette ei anta, antakse ainult tshekk, mille vastu võib kraami saada. Kuid et raha saada, tarvitab tööline erateid, ta võtab 3—4 saja marga eest kraami välja, müüb selle aga teistele era-kauplustele ära, et omale raha saada.

See on täielik tööliste ekspluaterimine. Ta peab vähema hinna eest välja müüma, kui ta teistest poest on ostnud.

6) Salane surveavaldus tööliste organiseerimise vastu on järjekindlaks harjumuseks saanud.

Kokku võttes ülalnimetatud asjaolusid võib kindlasti öelda, et Kohtla-Järve põlevkivikaevandus teeb vähjakäiku, ja seda ei tee mitte töölisel, vaid administratsioon. Niisugustes tingimustes, mis Kohtlas valitsemas, ei saa ükski tööline edukalt töötada ja esimesel võimalusel, kui teda sealt minema pole kihutatud, läheb ta ikkagi mujale. Seda lagunemist kinnitab sama teade allpool, mida rahvasaadikutele teatavaks teen. Teadaanne lausub järgmist: „aprilli- ja maikuudel kahjuks on asjade käik teise pöörde võtnud. Meie kaevikute toodang ja turulesaatmine ei ole mitte suve tulekuga tõusnud, vaid võrreldes talvekuudega langenud.

Aprillikuu aruannetest on näha, et 21 tööpäeva jooksul oli keskmiselt mees- ja naistöölisi päevas nimekirjade järgi: Kohtlas — 1085 töölisi, Kukrusel — 390 töölisi. Neist oli keskmiselt päeva kohta haigeid: Kohtlas — 47 töölisi, Kukrusel — 17 töölisi, ja puudusid töölt teadmata põhjustel iga päeva kohta: Kohtlas — 116 töölisi, Kukrusel — 113 töölisi.

Maikuu esimese 6 tööpäeva jooksul oli keskmiselt nais- ja meestöölisi: Kohtlas — 1112 töölisi, Kukrusel — 366 töölisi, neist haigeid: Kohtlas — 49 töölisi, Kukrusel — 30 töölisi, neist teadmata põhjustel töölt puudunud keskmiselt iga päeva kohta: Kohtlas — 96 töölisi, Kukrusel — 88 töölisi.

1500 töölise kohta igapäev kuni 200 töölise ümber teadmata põhjusel töölt puudumine

on lubamatu ja hädaohtlikult tööstust halvav nähtus.

Olles kohustatud kaevanduse ja ühes sellega terve tööliste- ja ametnikkudepere heakäekäigu eest valvel olla, nõuan: Ükski kaevanduse nimekirjas seisev tööline ja ametnik ei tohi teadmata põhjustel ei ühtki päeva töölt puududa.

Selle nõudmise mittetäitmise korral olen sunnitud korra vastu eksijate suhtes kõige karmimaid abinõusid tarvitusele võtma tööstuse eluliste huvide ja meie kõigi Kohtla tööliste ja ametnikkude heakäekäigu kaitseks.

Kas jälle mahalaskmisega? Sest töölistele kõige karmim karistus on töölt lahtilaskmine, see karistus aga on töölistele teatatud. Töölt lahtilaskmise ja kõige karmimate abinõude kuulutused ilutsesid kõrvuti kaevanduse ametlikul kuulutuslual.

Töölised ootasid aga püssimehi, ootasid karitussalka ja võrdlesid, et praegune vabadus sarnaneb 1905. a. vabadusele, et von Sievers'id on ette tõmbanud eestlase näo.

Eesti tööliste partei Riigikogu rühm esitab arupärimise:

1. Kas Vabariigi Valitsusel on need ülalnimetatud korratud ja väärnähtused, mis Kohtla-Järve põlevkivitööstuses kauemat aega aset leidnud, teada?

2. Kas Vabariigi Valitsus kavatseb neid isikuid, kes ei suuda enese peale võetud kohuseid täita ja seadusi ei täida, karistada või vallandada?

Loodan, et rahvasaadikud austavad neid seadusi ja määrusi, missugused nende poolt välja töötatud ja maksma pandud, ja nõuavad nende seaduste täitmist, mille hulka kuulub ka riigitööliste ühekordse toetuse andmise seadus ja milline Kohtla-Järve põlevkivikaevanduse juhatus poolt seni täitmist pole leidnud, olgugi et seaduse väljakuulutamisest varsti aasta täis saab. Sellepärast usun, et rahvasaadikud tahavad teada neid põhjusi, miks nende poolt välja antud seadusi ei täideta, ja hääletavad arupärimise-ettepaneku poolt.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Arupärimist toetab 24 Riigikogu liiget. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Arupärimist toetab 33 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

9. **O. Gustavson'i**, (Arupärimise-ettepaneku **A. Kärner'i** ja **J.** tekst:

Vainu arupärimise-ettepanek „Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse

Vabariigi Valitsusele okupatsiooni- aegsete võrandamislepingute ebaseadusliku tunnustamise kohta

Uulu-Surjus.

(„R. T.“ nr. 95/96 — 1925. a.) § 5. põhjal „vabastatakse võõrandamisest ja antakse lepingu põhjal omandajatele maatükid ja maosad, mille kohta on sõlmitud võõrandamislepingud pärast 12. juulit 1917. a., kuid enne 25. oktoobrit 1919. a. ja kui lepingu põhjal omandajad on asunud nende maalade valdamisele enne 25. oktoobrit 1919. a. ja praegu tegelikult neid peavad.“

Seaduses selgesti väljendatud nõude — kui omandajad on asunud nende maatükkide valdamisele ja neid praegu tegelikult peavad — peale vaatamata on põllutöoministeerium pärast „Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse“ maksmahakkamist tunnustanud Uulu-Surju Soobiku talu võõrandamislepingu (sõlmitud 17. oktoobril 1918. a.) ning teinud korralduse — see koht kinnistada ostja Mihkel Reinik'u nimele, küsimata sellest, et Reinik tähendatud koha valdamisele asunud ei ole, ega seda kohta praegu ei pea.

Samuti on põllutöoministeerium, sellest hoolimata, et lepingu põhjal omandajad asunud ei ole ostetud maatükkide valdamisele, 5. augustil 1926. a. tunnustanud terve rea seuguseid okupatsioonialal sõlmitud võõrandamislepinguid, milliste põhjal väiksemate riigirendikohakeste maad tahetakse liita suuremate talude külge, mille tagajärjel praegused väikekohakestepidajad, kes pealegi ise või kelle pojad on võtnud osa vabadussõjast, peavad kaotama oma kohakesed, milliseid nad aastakümneid pidanud.

Ülaltoodu põhjal palume Vabariigi Valitsust vastust järgmistele küsimistele:

1. Kas on Vabariigi Valitsusel teada, et põllutöoministeerium maksvast seadusest mööda minnes on tunnustanud võõrandamislepinguid, mis ei vasta „Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse“ nõuetele?

2. Mis kavatseb Vabariigi Valitsus ette võtta arupärimises tähendatud rentnikkude seaduslike õiguste kaitseks?

Tallinnas, 5.10.26. Oskar Gustavson. A. Kärner. J. Vain.“)

O. Gustavson (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Küsimise kohta, mida käsitab käesolev arupärimine, võiks öelda Heinrich Heine sõnadega: See on küll üks vana lugu, ent alati vastseks jääb. Juba 1926. a. esitas põllutöoministeerium seaduseelnõu, mis tahtis lahendada okupatsioonialal sõlmitud võõrandamislepingute küsimuse. Saksa oku-

patsiooni ajal on sõlmitud terve rida lepinguid, kus mõisaomanikud müüsid talukohad või osa maast kolmandatele isikutele. Leidus okupatsioonialal sarnaseid kodanikke, kes segaseid olusid kasutades sirutasid oma käe ligimese varanduse järele. Seesuguste auväärt patriootide kaasabil oli mõisnikkudel kerge ära kiskuda kohad põlistelt pidajalt ja nad olid teinud mõnel pool päris puhta töö. Näiteks Pärnumaal, Uulu-Surjus, müüs parun Staël von Holstein mitmed kohad maha kaupmeestele või töösturitele, aga lõhkus veel palju rohkem kohti ära sel teel, et need kohad tahtis liita suuremate ostutalude külge. Need olid nimelt endised mõisa sauna- ja teoorjusekohad. Okupatsioonialal tõsteti mitmed endised väikekohapidajad nende kohtadelt välja, aga okupatsiooniala langedes anti väljatõestutele nende kohad tagasi maanõukogu poolt vastuvõetud mõisamaade kontrolli alla võtmise ja maaolude esialgse korraldamise määruse § 4. põhjal. Nõnda jäid siis rentnikud oma kohtadele edasi, aga nendega ei sõlmitud lepinguid pikema aja, kui igakord ühe aasta peale, nõnda siis ajutised rendilepingud. Omas hädas pöörasid need rentnikud Pärnumaal Riigikogu poole märgukirjaga — lahendatagu nende lepingute küsimus nõnda, et nad saaksid, nagu teisedki rentnikud, pikemaajalisi rendilepinguid sõlmida ja võiksid oma kohti kindlamini pidada. Ja siis saidki härrad põllumehed esmakordselt ilmutada oma suurt armastust mitte põliste maapidajate, vaid kolmandate isikute, Pärnu kaupmeeste ja töösturite vastu. Nende põllutöömister Rostfeldt esitas Riigikogule seaduseelnõu 1921. aastal, mis okupatsioonialal tehtud võõrandamislepinguid teatud tingimustel tunnustas. Maakomisjon oli härra ministriga päri. Riigikogu võttis esimesel lugemisel ka selle seaduseelnõu vastu, aga teise ja kolmanda lugemise vahel anti ta üldkomisjoni, ja see murdis ta selgroo, seletades, et seaduseelnõu esitatud kujul vastuvõtmatu. Ta esitas Riigikogule eitava ettepaneku, Riigikogu võttis selle ettepaneku vastu, ja seadus lükati tagasi. Läks tervelt kolm aastat ja siis kerkis küsimus veepinnale kurikuulsas „Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse“ eelnõus. Jälle oli maakomisjon esitatud seaduseelnõuga päri, aga uuesti lükati see seadus üldkomisjoni, seal vaieldi väga pikalt ja laialt tähendatud seaduse § 5. suhtes, mis käsitas just okupatsioonialal sõlmitud võõrandamislepingute küsimust. Oli kaks voolu, kaks seisukohta: ühelt poolt põllumehed, sakslased, rahvusvabameelsed ja rahvaerakond, kes leidsid, et kõik okupatsioonialal sõlmitud lepingud tulevad tunnustada, teine pool aga leidis, et kuigi osa okupatsiooniala-

seid lepinguid tunnustada, siis ainult neil juhtumistel, kus uued ostjad on asunud nende kohtade valdamisele ja neid praegugi peavad. Ka põllutöömisteeriumi esitajad asusid seisukohal, et see tingimus tuleb seadusesse viia. Kui kurioosumit võiks veel märkida põllumeeste esivõitleja härra Holberg'i sissekukumist tol korral. Oma rüütlikus meeles, iga hinna eest kaitsta võõraste ostjate huvisid, läks ta oma õhinas nõnda kaugele, et ta kogu küsimuse pea peale pööras. Ta redigeeris vaieldava § 5. nõnda, — ja komisjon võttis selle ka vastu, — et kolmandate isikute ostulepingud tunnustatakse, kui aga keegi valdajatest oma koha on ise ära ostnud, siis need lepingud tunnustamata jäetakse. See härra Holberg'i kurioosum võeti vastu, tänu härra Teemandile, kes tol korral aruandja oli ja väga agaralt seda ettepanekut toetas. Riigikogu aga rookis siiski selle kurioosumi seadusest välja ja andis eelnõu üldkomisjoni tagasi, kes siis eelnõu lõpukujul vastu võttis. See vaidlusalune paragrahv kõlab järgmiselt: „§ 5. Käesoleva seaduse § 4. ettenähtud korras vabastatakse võõrandamiselt ja antakse lepingu põhjal omandajatele maatükid ja maaosad, mille kohta on sõlmitud võõrandamislepingud pärast 12. juulit 1917. a., kuid enne 25. oktoobrit 1919. a. ja kui lepingu põhjal omandajad on asunud nende maa-alade valdamisele enne 25. oktoobrit 1919. a. ja praegu tegelikult neid peavad, ning kui omandatud maatüki suurus ei ole üle 50 ha kõlbulikku maad. On maatükk suurem, siis antakse tagasi kuni 50 ha kõlbulikku maad. Ühiselt mitme isiku nimel omandatud maatükkidest antakse tagasi iga kaasomaniku kohta kuni 50 ha kõlbulikku maad.“

Nüüd, kus küsimuse üle nõnda palju ja põhjalikult vaieldud, seisukohad selged, võis arvata, et tähendatud paragrahvi tõlgitsemine ei tohiks enam lahkarvamisi tekitada. Võis arvata, et müüdnud kohtade rentnikud, kes kohti praegu valdavad, lõpuks endile kindlama põhja jalge alla saavad, seda rohkem, et 1925. aasta detsembrist peale põllutöömisteeriumi juhtimine läks asunikudele, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate rühma ühe liidri, härra Heinrich Laretei kätte, kellest loomulikult arvata võis, et tema kaitseb tegeliku riigirentniku huvisid töösturi ja kaupmehe vastu. Seda enam võis vastuvõetud maaseaduse muutmise ja täiendamise seaduse ausat täitmist oletada, et põllumeeste rühmast vahepeal oli saanud Saulusest Paulus, kes noore lõvina seisis nende vaeste rentnikkude eest, kes peaksid oma kohad kaotama, kui okupatsioonialaegsed ostulepingud kinnitamist leiavad. Põllumeeste rühma esitajad, härrad Laarman ja Järve, esitasid põllutöömistrile küsimise,

mis mõtleb Vabariigi Valitsus peale hakata nende rentnikkudega, kes omad kohad pidid kaotama. Enne maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse vastuvõtmist oli nimelt Viljandi-Pärnu rahukogu kinnistusjaoskond ühe juba varem tehtud Riigikohtu otsuse põhjal kinnistanud ostjate nimele 5 okupatsiooni-ajal ostetud talukohta. 5 kaupmeest-töösturit said kohaomanikkudeks ja 5 põlist rentnikku pidid oma kohad kaotama.

Agas nüüd, kus küsimust teisiti korraldatav seadus vastu võetud, selle seaduse teostamine asuniku käes, ning kus põllumees Laarman tegeliku riigirentniku kaitseks müürina ees, nüüd võis loota, et seesuguseid üllatusi enam ei juhtu. Agas imelikud on härrasasunikude ja kogupõllumeeste, kummalised koonduse ja kogu teed. 12. jaanuaril 1926. aastal ilmus „Riigi Teatajas“ 5. jaanuaril Vabariigi Valitsuse poolt vastuvõetud määrus minister Laretei allkirjaga maaseaduse täiendamise ja muutmise kohta. Selle määruse § 3-da põhjal anti kõigile neile, kes maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse põhjal soovisid midagi tagasi saada, tähtaega 3 kuud vastava esitise tegemiseks. Agas 23. aprillil võttis sama Heinrich Laretei kätte ja esitas Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks otsuse — pikendada tähtaega 3 kuu pealt 9 kuu peale. Peab ütleva, õige ilus hüpe. Tähtaega pikendatakse kolmekordselt.

Sel ajal, kui härra Laarman, nagu ma juba tähendasin, telgi ees müürina seisis vaeste rentnikkude eest, oli põllumees härra Holberg telgi taga advokaadina sellega ametis, kuidas rohkem rentnikke võiks välja kangutada kohadelt, et ostjad oma kohad kätte saaksid. Selleks oligi vaja pikendada tähtaega kolme kuu pealt üheksa kuu peale. Vaadake, milline hiilgav tööjaotus: üks hoolitseb „Kaja“ välja-veo kauba eest, teine aga teeb vaikides seda tõsist tööd! See on just nagu Abja gümnaasiumigagi: põllumeeste valitsus poob, ja põllumees Mats Laarman päästab, ning — katki pole midagi.

Vaatame edasi, mis tegi minister Laretei. Ei enam ega vähem, kui ta tunnistas 1926. aasta suvel Välja-Soobiku I talukoha võõrandamis- lepingu ning laskis teha korralduse, et see koht kinnistatakse ostja Mihkel Reinik'u nimele. See ostuleping oli sõlmitud okupatsiooni-ajal. Koht kästakse kinnistada Mihkel Reinik'u nimele, selle peale vaatamata, et Mihkel Reinik kunagi selle koha valdamisele asunud ei ole, ega seda praegugi ei pea. Nii siis lausa seadus- vastane korraldus.

Lisacellularve arutamisel juhtis meie rühm tähelepanu sellele sammule, kus nõnda hooli- matult vilistatakse maksva seaduse peale. Vahe-

peal oli põllutööministeeriumi eesotsa asunud härra Heinrich Laretei asemele teine asunik — härra Köster. Härra Köster lubas asja järele uurida. Selle uurimise tagajärg on aga tege-liku asuniku ning riigirentniku seisukohalt enam kui kahtlane. Minister Köstri allkir- jaga on Soobiku rentnikule Jüri Stern'ile tema palve peale saadetud teade, milles sele- tatakse, et Reinik olla ostnud Soobiku koha kreisiülema loaga, ning see ostuleping üldse ei kuuluvat maaseaduse täiendamise ja muut- mise seaduse alla, sest siin olla tegemist ühe maatükiga, mis juba maaseaduse põhjal on võõrandamisest vabastatud. Sellepärast ei saavat maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse § 5-dat siinkohal mitte kohaldada.

Kuidas on siis § 5-daga lugu? Nagu ma juba tähendasin, keerlesid vaidlused peajas- likult küsimuse ümber, missugust momenti siin ainumääravaks lugeda. Üldkomisjonis olid kõik ühelmeelel, et maaseaduse § 4 puudulik on. Maaseaduse § 4. tunnustab maksvusetaiks ainult need „müügilepingud, mis on tehtud peale 12. juulit 1917. a. ilma seadusliku kreposteerimise loata.“ Üldkomis- jonis leiti, et seda momenti ei saa väga kaalu- vaks lugeda sel põhjusel, et okupatsiooni ajal just neile lubasid ei antud, kelles okupatsiooni- aegsed tegelased oma vastaseid nägid. Pail- lapsed võisid lubasid saada, aga teised kodani- kud mitte. Sellepärast siis võeti krepostee- rimi loa teine ja nimelt see moment, kas ostja on asunud ostetud koha valdamisele või mitte. Teiste sõnadega, maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse § 5-daga muudeti maa- seaduse § 4.

Selle peale vaatamata seletab põllutöömi- nisteerium omas kirjas juulikuust, et käesoleval puhul ei saavat kohaldada muutmisseaduse § 5-dat, vaid tulla käia maaseaduse § 4. järgi. Teiste sõnadega: põllutööministeerium ei taha tunnustada hiljem vastuvõetud maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse § 5-dat.

Agas põllutööministeerium ei jäänud ainult selle juurde peatama. Hiljem, septembrikuus sai teatavaks, et põllutööministeerium on tun- nustanud veel terve rea teisigi okupatsiooni- aegseid ostulepinguid. Nimelt teatab ta kir- jaga järelepärimise peale järgmist: „Uulu- Surju mõisa omaniku, Aleksander Staël-Hol- steini, ja Ilvese talu omaniku Jaak Pulga, Niineoja talu omaniku August Johanson'i, Miku talu omaniku Mihkel Juurika, Kabrandi talu omaniku Tõnis Tamman'i ja Rootsi talu omaniku Hindrek Lilienthal'i vahel tehtud maadevahetuse lepingud on maakorralduse pea- valitsuse poolt 5.VIII.26. a. maksvaiks tun- nustatud. Vahetusel Uulu-Surju mõisa oma- niku poolt tähendatud talu omanikkudelt

vastutasuks saadud maad tuleb võõrandatuks lugeda, missugust asjaolu palun Uulu-Surjus maade korraldamisel arvesse võtta.“

Nõnda siis on viis taluomanikku kas härra Holberg'i kaudu üksi või veel teiste kaudu lepingute tunnustamisload põllutööministeeriumist hankinud. On veel olemas teisi talusid, milliste suhtes ma küll ei tea, kas ka nende ostulepingud tunnustatud on või mitte. Aga arvatavasti kui ühede vahetuslepingud maksvaks on tunnustatud, siis peab ka teiste suhtes sedasama sündima. Mis oleks aga selle tagajärg? Tagajärg oleks see, et Uulu-Surjus peaks hävinema 15 väikekohta, mis liidetakse suuremate talude külge. Mina saaksin sellest veel vähegi aru, kui neid väikekohti tahetaks liita sarnaste talude külge, kus maad vähe. Aga põllutööministeerium eestkäit peaks arvestama selle ülemääraga, mida näeb ette „Riiklikust maatagavarast põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seadus“, — 75 tiinu. Seal on aga näiteks Jüri talu, kus on 328 vakamaad ja sinna tahetakse veel üks popsi-koht juurde liita. Edasi võtame Kabrandi talu, 193 vakamaad suur, sinna külge tahetakse liita järgmised popsi kohad: Mihkel Lõmps, Vana-Koolimaja, Karl Karelson, saunakoht. Samuti lähesisid Aleksander Pumba, Jakob Pulga ja Hendrek Hanschmidt'i saunakoht, nende popsi-kohtade suurus on 3 — 21 vakamaani. Teiste sõnadega — kõik need väikerentnikud tahetakse välja kütta oma põlistest väikekohakes-test. Huvitav on märkida, et ostukohtade omanikkudest peaaegu ühtki pole, kes oleks võtnud osa Eesti vabadussõjast. Aga kui teie vaatate väikekohtade rentnikke, kellelt tahetakse ära võtta nende kohad, siis näete järgmist: Juhan Pulk, isa vabadussõjas olnud, poeg samuti. Mihkel Lõmps — poeg sõjas olnud. Ühesõnaga: kõigil neil on kas isa või poeg vabadussõjast osa võtnud. Kui nad vabadussõjalastena kuskil kandideerisid maatahtjate-na, öeldi neile harilikult: teil omal maad käes, mis te veel ahnitsete, ning jäetigi nad maast ilma. Nüüd, kus mõisate rükeldamine peaaegu läbi, ja maad väga raske saada, nüüd siis võetakse neil 15 asunikul — jämedalt öelda — kraest kinni ja puu alla. Mis peavad need kodanikud tundma, kui nendega nõnda talitatakse.

Siin võiks tekkida küsimus, kas need vahetuslepingud üldse maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse § 5-da alla kuuluvad. Ma arvan, et kahtlemata. Sest § 5. on öeldud: „Maatükid ja nende osad,“ kõik need vahetuslepingud on sõlmitud okupatsiooni ajal, ostjad ei ole aga asunud vahetatud maatükkide valdamisele ning § 5. põhjal ei tohiks neid vahetuslepinguid sellepärast tunnustada.

Meie arvates on küsimine asetatud sellele pinnale, kus vaikides sellest mööda minna ei saa. Siin seisab küsimus selles, kas põllutööminister tahab maksvat seadust tunnustada või mitte. Tulgu põllutööminister ja seletagu avalikult, millistel motiividel ta Uulu-Surjus on niiviisi talitanud. Meie tahaksime loota, et peale teiste rühmade ka asunikude ja riigirentnikkude rühm ükskõikne olla ei saa selles küsimuses, mis 15 riigirentnikust Uulu-Surjus saab. Sellepärast arvame meie, et asunikude ja rentnikkude rühm meie arupärimise vastu võtu poolt hääletab. Ma panen ette, arupärimise-ettepanek vastu võtta. (Põllutööminister O. Köster: Riigikohtu otsus oli tehtud enne!)

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Käesolevat arupärimist toetab 34 Riigikogu liiget — seega on arupärimine vastu võetud.

10. J. Klement'i, J. Vainu ja J. Voiman'i arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele Narva kasarmute remontitöödel tööliste palga mitteväljamaksmise asjas tööhange ettevõtja Polivanov'i poolt. (Arupärimise - ettepaneku tekst): „1926. a. kevadel andis sõjaministeeriumi ehituskorteri osakond vähempakkumisel välja Narva sõjaväe kasarmute remontitööd ettevõtjale Aleksander Polivanov'ile. Polivanov algas tööd 80 töölisega, peale selle ajutised töölisel, nagu savi- ja liivavedajad jne. Tööliste palgad pidi Polivanov tasuma iga kahe nädala tagant. Vabariigi Valitsuse poolt 20. aprillil 1925. aastal

(prot. 44, p. III) vastuvõetud otsuse põhjal on hangete ettevõtjad kohustatud tööliste palgad korralikult tasuma ning riigiasutustel on õigus rahasummade väljamaksmisel seda kontroleerida. Vastav tingimine tuleb sisse võtta hankelepingusse.

Käesoleval korral ei ole sõjaministeeriumi poolt seda nõudmist täidetud, sest et sõjaministeeriumi ehituskorteri osakond ettevõtjale rahasummasid pärast üksikute tööde vastuvõtmist välja maksis, ettevõtja aga tööliste palkasid mitte korralikult ei tasunud, nii et augusti algul töölistel üldsummas 518.925 marka palka saada jäi. Et ettevõtja palkasid ei maksnud, jätsid töölisel töö seisma. Polivanov'il oli riigilt saada töö seismajäämise korral üle 300.000 marga, peale selle kautsjoni 490.000 marka.

Sõjaministeeriumi insener lubas kohapeal tööliste palkade tasumiseks Polivanov'il saada

olevatest summadest korraldusi teha. Selle peale saadetigi töökaitse komissari kaudu tööliste väljajagamiseks 150.000 marka, kuna ülejäänud summad lubati nädala pärast saata.

Seniajani ei ole aga töölised palka kätte saanud.

Leides sarnase teguviisi ministeeriumi poolt olevat Vabariigi Valitsuse otsuse vastase, mis ligi 90 töölisel on asetanud äärmiselt raskesse seisukorda, kus nad teenitud palka kuude kaupa ootama peavad, pöörame Vabariigi Valitsuse poole järgmise arupärimisega:

1) Kas on Vabariigi Valitsusel teada, et tööhange ettevõtjal Narva kasarmute remonttöödel töölistele palkasid maksmata on 368.925 marka?

2) Kas on ettevõtja Polivanov'i hankelepingusse sisse võetud tingimine tööliste palkade korralikult tasumise asjus ja jaataval korral mispärast ei ole sõjaministeerium ettevõtjale rahamaksmisel sellest kinni pidanud?

3) Kas kavatses Vabariigi Valitsus korraldust teha, et töölised ettevõtjal saadaolevatest summadest oma palga esimeses järjekorras kätte saaksid?

4) Kuidas kavatses Vabariigi Valitsus rahuldada töölisi sel korral, kui ettevõtjal enam summasid saada ei ole?

6. oktoobril 1926. a. J. Klesment. J. Vain. J. Voiman.“)

J. Klesment (stp): Kuuldub ühtelugu siit ja sealt kaebtusi, et tööettevõtjad töölistele korralikult palkasid välja ei maksa. Töölistel tuleb alata töötasu kättesaamise otstarbel ettevõtjatega kohut käia, kuid ettevõtjad on harilikult pankrotti jäänud ja osanud oma varandused kõrvale panna, nii et töölisel midagi võtta ei ole ja omast ilma peavad jääma. Sarnaseid juhtumisi tuleb ka tihti ette riigi hange-ettevõtjate juures, et ettevõtja ei suuda oma kohustusi tasuda nii tööliste kui ka teiste oma võlausaldajate vastu. Riigiasutused annavad oma tööd välja harilikult sellele, kes töö kõige odavamalt võtab. Mitmetel, kes töö kõige odavamalt võtavad, ei jätku aga selleks kapitali, et tööd lõpule viia ja omi kohustusi täita. Ettevõtjad lähevad hea õnne peale välja, võtavad töö võimalikult suurte protsentide mahajätmisega alghinnast, et aga tööd oma kätte saada, lootusega töid lõpule viia riigiasutuselt saadavate avanssidega. Seni, kui avanssi saadakse, tehakse kuidagi tööd, võetakse kõik tarvisminev kraam äridest võlgu, töölistele jäetakse palgad maksmata. Lõpuks tuleb krahh, ettevõtja jääb pankrotti, ja võlausaldajad peavad oma rahast ilma jääma. Sarnane ettevõtja ise on aga suutnud ilusa summakese kõrvale panna. Tagajärg on see,

et tööd hiljaks jäävad, riigiasutusel tuleb töölopetamine teisele ettevõtjale üle anda. Töö läheb selle tõttu tublisti kallimaks alghinnast. Kes aga seesuguste afferistide-ettevõtjate läbi kõige rohkem kannatavad on töölised. Nad peavad oma palgast ilma jääma, või paremal korral kuude kaupa oma palka ootama. Tööliste palk on ettevõtjate juures küllalt pisikene, ja ka seda ei saa nemad sarnase pankrotti jäänud ettevõtja käest kätte.

Vabariigi Valitsus on selle asjaolu peale ka tähelepanu juhtinud ja 20. aprillil 1925. a. vastu võtnud otsuse, kus selle peale tähelepanu juhatakse, et töölised riigiettevõtetes oma teenitud palga kätte peavad saama. Vabariigi Valitsus on ette kirjutanud, et riigiasutused peavad kontroleerima palkade tasumist riigi hange-ettevõtjate poolt töölistele sellega, et ettevõtjad asutustelt enne rahasummasid ei saaks, kui omalt poolt tööliste palgad on tasunud. Kahjuks ei ole riigiasutused seda ettekirjutust mitte küllaldase tõsidusega võtnud ega energiliselt tegutsenud, et töölised oma teenitud markadest ilma ei jääks. Ühte sarnast üksik- asja paljude hulgas käsitab ka käesolev arupärimine. Nimelt anti Narva kasarmute remonttööd sõjaministeeriumi ehitus-korteri osakonna poolt käesoleval kevadel vähempakkumisel kellegile ettevõtjale Aleksander Polivanov'ile. Eelarve nende tööde peale oli kokku seatud 6 miljoni peale. Polivanov võttis tööd oma kätte aga 4 miljoniga, seega 34% odavamalt. Loomulikult pidi selge olema, et ettevõtja ei saa töid nii odavalt, nii kõrge hinnaalandusega lõpule viia, või olgu siis, et sõjaministeeriumi korteriosakond ehituse eelarve ebaloomulikult kõrgelt kokku seadis.

Ja nii ka oli. Ettevõtja tegi tööd kuni augustikuu alguseni, siis järgnes sissekukkumine. Ettevõtja olla tagandatud ja tööde lõpetamine edasi antud kellegile teisele. Ma arvan et vastavalt Vabariigi Valitsuse otsusele 20. aprillist 1925. aastal peaksid riigiasutused, sarnasel juhtumisel, kui ettevõtja töö ebaloomulikult odavalt ja niisuuere protsendi alandamisega võtab, erilise hoolega rahasummade väljamaksmisel kontroleerima, kas ettevõtja oma kohustusi ka tööliste vastu korralikult täidab. Seda aga praegusel korral ei ole tehtud. Sõjaministeeriumi korteriosakonna esitaja sõitis tööde tegemise ajal iga kahe nädala tagant Narva, võttis tehtud tööd vastu, maksis ettevõtjale raha. Ettevõtja ise aga töölistele korralikult palka välja ei maksnud, ja nii tuli lõpuks, et kui töö esimesel augustil Polivanov'ilt ära võeti, kui ta lõpulikult pankrotti oli jäänud, tööliste palka saamata oli kogusummas 518.925 marka, see on umbes 5000 marka igale töölisele. Sel momendil, kui töö lõpetati, oli ettevõtjal

sõjaministeeriumi korteriosakonnalt umbes 350.000 m. saada. Sõjaministeeriumi esitaja andis koha peal töölistele lubaduse, et Polivanov'il saadaolevast summast saavad töölised oma palga esimeses järjekorras tasutud. Selle lubaduse peale saadetigi Narva 3. jaoskonna töökomissari kätte 150.000 m., kes selle raha töölistele proportsionaalselt saada olevale palgale välja jagas. Saada jäi töölistel veel 368.925 marka, mida lubati ka lähemal ajal töölistele välja maksta, kuid sellest on juba 2 kuud mööda läinud, ja töölised ei ole veel oma teenitud palka kätte saanud. Keskmiselt on igal töölisel praegu veel ligi 4.000 marka saada. Näib, et selle tõttu, et sõjaministeeriumi korteriosakond ei täitnud neid kohustusi, mis temal Vabariigi Valitsuse otsusega hange-ettevõtja poolt kaubeldud tööliste vastu on, on 90 inimese ümber suvisest teenistusest ilma jäämas, sest vaevalt on loota, et Polivanov'i käest veel midagi saada on. Polivanov, kuigi tema selle operatsiooni läbi teeninud on, on ju ka, nagu teisedki, selle teenistuse sarnasesse kohta paigutada mõistnud, et lihtsurelik sinna ligi ei pääse. Töölised käivad töökaitse komissari uksi kulumas, nende seisukord on ju äärmiselt raske, süvine tööhooaeg on läbi ja uut tööd on raske leida — kuidas ka suvel teenitud raha ei saada kätte. Arupärijate arvates oleks praegune juhtumine küllalt väärt, et selle juures peatuda, seda enam, et käesolev juhtumine mitte ainuke ei ole. Vabariigi Valitsus peaks seletusi andma, miks ei ole siin täidetud Vabariigi Valitsuse otsus 20. aprillist 1925. aastast, ning ühes sellega Riigikogule teatama, kuidas tema töölisi rahuldada mõtleb. Kas tasutakse tööliste palgad, ja mispärast on lastud neid oodata juba 2 kuud. Töölised lähivad kindla lootusega riigi hange-ettevõtja juurde tööle, teades, et riigil ka tööliste vastu kohustusi on, et riik riigiasutusi kontroleerima peab, et ettevõtja töölistele palgad välja maksab, — ja ei või ju töölisi selle tõttu, et riigi asutus nende vastu oma kohustusi küllalt hoolsalt täitnud pole, oma teenitud rahast ilma jätta.

Ma palun selle arupärimise vastu võtta.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletataks e.) Arupärimise-ettepanekut toetab 30 Riigikogu liiget, — seega on arupärimine vastu võetud.

II. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul V. Grigorjev'i, V. Grigorjev (vn):

Господа народные депутаты! Вопрос о процентах по ссудам, выдаваемым кредитными

P. Baranin'i ja M. Kurtschinsky arupärimisele raha laenamise ja ärialal sõlmitavate lepingute juures seadustavastaste protsentide võtmise asjas.

учреждениями и частными лицами, не только крайне велик, но и запутан настолько, что многие не знают границы законности. Особенно это резко ощущается на окраинах республики.

Вот почему русская фракция внесла настоящий запрос.

Цель запроса та, чтобы осветить названное злоупотребление и обратить на это внимание правительства. В том, что нарушение закона по этому вопросу имеет место в Печерском уезде, об этом нам сказал и г. министр юстиции в прошлый раз.

Чтобы избежать впредь злоупотреблений и уделить кредит, необходимо устранить, во первых, нарушение установленной законной нормой процент за выдаваемые ссуды; во вторых, все деньги из Эстонского банка, предназначенные для мелких заемщиков деревни, должны быть распределяемы волостными ссудосберегательными товариществами, а не отделениями банка, как это практикуется теперь. В таком случае деньги попадут непосредственно нуждающемуся мелкому хозяйну и будут стоить дешевле, чем теперь; заемщику не придется ездить за несколько десятков километров в банк и возить с собою двух поручителей, которым так же приходится платить за потерянное ими время.

А для того, чтобы в волостных ссудосберегательных товариществах отчетность велась правильно и не было бы других каких-либо нарушений, необходимо специально на уезд назначить ревизора-инструктора.

Тогда не будет нарушений, деньги попадут в руки мелким заемщикам и не будут стоить дорого, как это наблюдается в настоящее время.

Взгляд руководителей Эстонского банка на распределение мелкого кредита в деревне не правильный. Напрасно они думают, что распределять такой кредит через свои отделения, а не через мелкие ссудосберегательные товарищества, удобнее, справедливее и меньше риска в смысле кредитоспособности заемщиков.

Ведь местным деятелям в своих волостях лучше знать нужды и кредитоспособность своих сограждан, чем чиновникам банка.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **R. Penno.**)

Другая ошибка банка заключается в том, что вообще мало отпускается кредита для мелких сельских хозяев. Благодаря этому именно самый нуждающийся житель деревни и попадает в руки ростовщиков, как местных, так и пришлых, раскинувших свои сети в разных видах. Ввиде-ли выдаваемых ссуд деньгами или отпуска разного товара, подчас негодного в долг, за это дерут до 400⁰/₁₀₀ годовых. Это полное народное бедствие.

Принимая все это во внимание, русская фракция надеется, что правительство сделает из сего соответствующие выводы.

P. Baranin (vn): В дополнение к сказанному деп. Григорьевым позволю себе добавить следующее: конечно, не подлежит сомнению, что нуждающееся в мелком кредите крестьянство вынуждено платить баснословные проценты по причине отсутствия правильно и хорошо организованного кредита, который несомненно мог быть налажен чрез местные кооперативные учреждения только при помощи Эсти Банка. Но помимо этого надлежит обратить самое серьезное внимание на тех лиц, которые в своих торговых оборотах воспользовались правом сытого и позволили себе снять рубашку с плеч голодного. Имена таких лиц следовало бы прибить к позорному столбу. Я с особым удовлетворением отмечу сообщение министра юстиции о поездке в Печеры прокурора судебной палаты, сделавшего на месте распоряжение о вестороннем расследовании дела, и не сомневаюсь в вынесении строгого и справедливого судебного приговора. Но в то-же время я беспокоюсь, как бы некоторые, пользующиеся особым доверием лица, не смогли повлиять в периоде предварительных полицейских дознаний на прекращение таких дел, не доводя их до судебного разбирательства. Вот если такие предположения получают подтверждение, то должностные лица, допустившие малейшее упущение в расследовании дела, должны будут понести самое суровое наказание. Правда, по существующим законам это и само-собой понятно. Так и должно быть. Но в то-же время это следует с особым ударением подчеркнуть с трибуны Государственного Собрания потому, что в Печерах царит особая, отличная от других мест, атмосфера.

Печерская атмосфера настолько особенна, что если бы по аналогичному делу оказался привлеченным к судебному разбирательству и депутат Государственного Собрания, то нам не пришлось бы удивляться. — В нездоровой атмосфере может заболеть и вполне здоровый человек. Но в таком случае местные власти не должны стесняться в выяснении истины и доставлении таковой суду. К сожалению среди местных граждан существует опасение, что не все такого рода преступления получают огласку и дойдут до судебного разбирательства. Вот почему, для успокоения умов было бы очень желательно, если бы г. министр юстиции сообщил нам сегодня список лиц, привлеченных к ответственности по настоящему делу.

Rahaminister L. Sepp: Väga austatud Riigikogu liikmed! Jättes kohtuministri vastata juriidilise osa, teatan, et Eesti pank on alati püüdnud erilist tähelepanu pöörata Petseri maakonna peale ja seal eriliselt laenudega vastu tulla katsunud. On aga täiesti õige, et seal sarnane õhkkond valitseb, mis panga ülesande raskeks teeb. Tuleb tegemist teha paljude üksikute väikeste laenajatega. On tõesti raske neid kõiki kontrollida. Õeldakse, et Eesti pank peaks andma ühispankade kaudu laenu. Ka seda on püütud teha. Kuid ka ühispanga kaudu antud laen on kaunis kallis, sest Eesti panga poolt tehtud kokkuvõtete järgi võtavad mõned Petseri laenu-hoiuühisused või ühispangad vahetalitamise kulused kuni 20% üldisest laenu summast. Ei või öelda, et sarnase ühispanga kaudu väljaantud laen odav tuleks. Siiski on püütud seda niipalju kui võimalik teostada ja ühispankadele laenu suurendada. Peale selle on pank üksikute ärimeeste käest vastu võtnud põllupidajate vekslid. See on teistes maakondades täiesti loomulik, et kaupmehed, kes põllupidajatele tarvilikke asju lühikese aja peale võlgu müüvad, oma vekslid panka toovad. Et Petserimaal on asi teisiti välja kujunenud, tuleb Petserimaa erilisest õhkkonnast. Lugesin seda artiklit Vene lehest, kus räägitakse arupärimises nimetatud asjaoludest ja kus arupärimist põhjendatakse, — seal nimetakse liigjoomist. Seal on isikuid, kes tõesti sügisel ja talvel oma varanduse läbi joovad ja kevadel iga hinna eest kaupa võlga võtavad, kauba eest makstes mitmekordse hinna, mis siis võla pealt välja teeb 200 — 300% aastas.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **M. Martna.**)

Seda ei ole ka võimalust kontroleerida, kui laenajad seda ise üles ei anna. Igatahes on kindel, et kui laenajad kaebama tulevad, ja asi selgitatakse, siis lõpetab Eesti pank niisuguste liigkasuvõtjate kaupmeestega vahekorrad otsekohe, ja vist härra kohtuminister võtab abinõud tarvitusele, et nad ka vastutusele võetakse.

Kohtuminister J. Sepp: Väga austatud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Baranin'i poolt seati üles küsimus, nimetada neid isikuid, kes on käesoleva küsimuse arutamise puhul kohtulikule vastutusele võetud. Pean tähendama, et minul nende kõigi nimed teada ei ole. On ainult arv üles antud ja ainult kolme isiku kohta nimed ära tähendatud. Need on: kaupmees Idokos, Neumann ja Nikita Semjonov. Edasi kardab härra Baranin, et kas ei kujune lugu niimoodi välja, et mõned mõjukad isikud võivad asja käigu peale teatud survet või mõju avaldada. Mina omalt poolt pean tähendama, et selles suhtes midagi karta ei ole, ja kohtupalati prokurör oma väljasõidul on selle kohta vastavad korraldused teinud.

P. Baranin (vn): Когда мы вносили настоящий запрос, мы имели ввиду обратить внимание правительства на злоупотребления, имевшие место в Печерском крае. Также мы хотели обратить внимание на бездеятельность местных властей, не обращающих внимания на противозаконное взимание процентов с населения. Но когда мы сегодня услышали, что в числе привлеченных к ответственности значится также фамилия Семенова, члена Государственного Собрания, народного представителя, пользующегося народной нищетой для улучшения своего благосостояния, то после этого по отношению к правительству нам нечего сказать.

12. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastutamise puhul Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimisele sõjavõimude vaheseisega asjus Kreenholmi vabrikute tööliste majandusliku streigi takistamiseks.

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Kui mina seda arupärimist põhjendasin, siis ma juba näitasin, et ei olnud härra kindral-kuberneril või siseministril mingit põhjust Kreenholmi tööliste majanduslikus võitluses vahele segada sarnasel viisil, sarnaste abinõudega, nagu ta seda on teinud. Härrad Riigikogu liikmed, kui teie kuulasite härra siseministri vastust, siis ma arvan, teie kõik, ka põllu-

mehed ja terve koalitsioon ühes arvatud, tulite sellele arvamisele, et tõesti siin ei olnud põhjust, kui vast ainukeseks põhjuseks seda võiks pidada, et härra töö-hoolekandeminister ja härra siseminister-kindral-kuberner on ühest rühmast ja sellepärast on õieti ükskõik, kumb neist töö-konflikti lahendab. Ja ei ole ka härral tööministril võib olla isegi mitte aega, sellepärast, et härra tööminister mõtles, reisis, kavatses, siis informeeris, mõtles, reisis, kavatses, ja jälle informeeris, kuid mitte midagi muud, kui oma Kolumbuse leidusi töö-hoolekande ja töökaitse alal, nii nagu see tänapäev on saanud päevamoeks, nagu vahest punased ja kirjud vihmavarjud.

Ja mis siis tehti? Kuigi aasta otsa tööliised olid nõudnud ja palunud härra töö-hoolekandeministrit ja lootsid, et neile palganõudmiste asjus vastu tullakse ja toetatakse, nii nagu see väljamaal, kultuurilistel maalidel viisiks on. Eesti tööliised mõtleavad, et meie oleme kultuuriline maa, see arvamine on neil alati olnud, sellepärast nad ka pöörasid töö-hoolekandeministri poole, et tulge vahemeheks, aidake palgaküsimust lahendada, nii nagu seda Inglismaal ja mujal tehakse. Aga härra töö-hoolekandeministril ei olnud aega. Siis tuli härra Laretei, kindral-kuberner kuld pagunitega, punaste lampsidega (O. G u s t a v s o n, stp: J a h i p ü s s k ä e s !)...kas jahipüss käes, seda ma ei tea, sest see jahipüss ei trehva ka isegi vahest karu, selle peab metsavaht maha laskma. Härra kindral-kuberner ruttas oma võimuga appi ja tegutses. Härra Laretei on sõjamees, mispärast siis üks sõjamees ei peaks tegutsema ja pealegi nüüd, kus härra töö-hoolekandeminister üldse ei ole sellel alal tegutsenud. Peab ütleva, et härra kindral-kuberner laskis, aga laskis märgist mööda. Piltlikult öeldes, see ei läinud seekord ka mitte metsavahile külge, metsavahi püksid jäid seekord terveks. Võib olla, et saab sellest veel märgilaud mõnele kristlasele. Ja ei olnud siis ka ministril Riigikogus arupärimise peale midagi öelda. Kui meie meelde tuletame Riigikogu ajalugu, Asutavat Kogu, I ja II Riigikogu, siis oleme kuulnud nii paljude ministrite vastuseid, aga kas teate, nii saamatut, nii naiivset Eesti parlamendi ajalugu küll ei tunne, kui see vastus. Kuulates oli tunne, et Monomahi müts on tõesti raske ja kindral-kuberneril au on selle juures kõrge ning väsitav. Kui kindral-kuberner on noor, siis on ta ruttu tõusnud, aga „ruttu tõused, ruttu rauged“ on kuskil kirjutatud. Meie kindral-kuberner on väsinud, ta oli väsinud juba põllutööministeeriumis. (K. P ä t s, põl: N o o r e d o n a g a r a d i k a a l i d !) Ma ütlen ju, et ta on noor ja radikaal. Mis selle juures kahelda. Aga ta on ka

tõesti väsinud. Kui ma härra kindral-kuberneri kuulasin, siis mõtlesin: kahju, et meil vana endine kord ei ole. Tuleks teha härra Laretei tõsiseks riiginõunikuks ja saata pensioni peale. Oleks tarvilik seda meeles pidada, kui põhiseadust muutma hakatakse. Härra kindral-kuberner, muidugi ilma kubermanguta, on asunik, aga asunik on harilikult teerajaja, kui mitte mujale, siis vähemalt mõisa südamesse. Aga kindral-kuberner asunik kahjuks ei ole olnud meil teerajaja, ta on tammunud neid vanu sügavaid radu, mida on sisse kulutanud juba tema eelkäijad, ja mida püüab kinni ajada Riigikohus. Ei olnud ju sel ajal, kui härra Laretei tegutses, veel neid Riigikohtu otsuseid sel määral, tema eelkäija kindral-kuberneri seadusevastaste tegude tühistamiseks, ja ei ole saanud ka Riigikohus seisukohta võtta nende sundmääruste ja seaduste kohta, mille põhjal on sarnased asjad toime pandud. Võib olla, oleks ta selle tühistanud, öeldes, et sarnane sundmäärus on seaduse vastane.

Mis siis kutsus esile neid samme, mida minister astus, ja mis välja kutsusid neid ähvardusi ja politsei ning sõjaväe vahelesegamisi. Härra minister ütleb: „et ära hoida seaduse ja korra rikkumisi“. Härra kindral-kuberneri arvates on palga nõudmine korra rikkumine ja seadusevastane. See on muidugi uus riigitarkus ja võib olla asunikude poolt üldiselt tunnustatud.

Härra töö-hoolekandeminister on vististi kuulnud, et tahetakse töö seisma panna, tahetakse streikida isegi veel „tähtsamates osakondades“. Ainult vähemtähtsamates osakondades on siis streik lubatud, „tähtsamates osakondades“ ei ole. Kuidas võib härra kindral-kuberner nii öelda? Mis Teie, härra minister „tähtsama osakonna“ all mõtlete. Teie sundmäärustes ei ole tarvitatud sõnu „tähtsamates osakondades“. Kuidas siis härra kindral-kuberner võib öelda seda, mida tema sundmääruses ei ole. Sundmääruses on ometi see mõte, see terve kindral-kuberneri vaimu kokkuvõtte ja rohkem seda vaimu ei ole, kui neid mustadesse tähtedesse mahub. Kuidas võib siis pärast veel lisandusi teha?

Edasi ütleb härra minister: „samuti on teatavaks saanud ähvardused elektriturbiini ja teisi masinaid rikkuda.“

Seda öeldakse meil, võib olla, esimest korda, et Eesti töölised tahavad masinaid rikkuda. See on kõige häbematum laim, samasugune laim, millega toime saadi koosseisude komisjonis, kus üks kõrgem ametnik, kaitsepolitsei juhataja, ütles, et kui J. Tomp ei oleks maha lastud, siis oleksid töölised 1. detsembril sõjariistus välja tulnud. Sarnased kaht-

lustused on ühest lahtrist pärit. Kuna on Eesti töölised masinaid rikkunud? Härra kindral-kuberner, Teie tunnete Eesti tööliste minevikku, Teie tunnete seadusi ja Teie ei leia sealt minevikust, et töölised oleksid kunagi kavatsenud masinaid rikkuda. Eesti tööline ei kuulu mitte nende hulka, kelle keskel need tulevad, kes ütlevad: „Pange vabrikud põlema“. Eesti tööline on kaitsnud ka riigi vabrikuid. Siis kui sõda algas, on püüdnud riigi varandusi kaitsta. Ei ole ta kunagi rüüstanud. Töölisklass ei ole meil nii arenemata, et tema läheks purustama ka siis, kui ta kannatab. Eesti tööline kannatab praegu. Tema kannatuse karikas on äärmuseni täis saamas. Riigivõimu esitaja tuleb ja ütleb, et tööline tahab masinaid rikkuda ja teine riigivõimu esitaja ütleb, et tuleb mõni maha lasta, siis ei tule töölised sõjariistus välja.

Eesti tööline teab, milleks vabrikuid vaja on. Eesti tööline on riigile truud, on truimim kui need, kes riigitruuduse tähe all on kõiksugu rumalusi teinud.

Edasi ütles minister: need korratused sündisid selleks, et ära hoida sundmäärustest üleastumist. Sundmäärus antakse välja selleks, et temast üleastumist ära hoida. Ja siis hakatakse ähvardama töölisi. Need ähvardused on sarnased olnud, et mõni tööline selle juures kahvatanud, mis meie ametnikkudele teada on ja millest meie ametnikud oma vahel räägivad. Niiviisi segada tööliste majandusliku võistluse vahele on lubamata.

Tööliste seisukord on praegu sarnane, et nemad on sunnitud majanduslikku võitlusesse astuma. Missugused palgad Kreenholmis on, see on teada töö-hoolekandeministrile ja missugused palgad meil üldiselt maksmas on, see on teada kõigile, on teada ka härradele asunikkudele, kes on andnud Eestile uue kindral-kuberneri.

Töölised ei ole väike kildkond meie rahva seast. Töölisi on leibkondadega 345 tuhat 1.100.000 rahva hulgest. See on nii suur osa rahvast, et sellega arvestama peab. Missuguses seisukorras see suur osa rahvast on, mina arvan, et selle kohta ei tohi keegi enam silmi kinni pigistada, sest see on hädaohtlik meie rahva tulevikule. See osa rahvast elab täiesti tervisevastases olukorras, sarnases olukorras, kus täisealistes tööjõud hävineb ja kus noorpõlv hukka peab saama. Missugused välja-vaated peaksid meie riigil olema, kui meie niiviisi elavat tööjõudu laseme hävineda?! Kas ei oleks riigivõimu seisukohalt see soovitatav, kui tööliste palgaolud paraneksid. Aga siin surutakse seda ainult alla. Kui on näha, et vabrikant hakkab järele andma, siis segatakse vahele ja aetakse tööliste ja vabrikantide vaheline kokkulepe nurja. Pärast tuleb valitsus,

teeb silmi ja annab sunduslikud normid välja, millest juba nüüdki harilikult üle makstakse. Siis arutatakse seda küsimust, ja osa valitsusest ütleb, et need normid on vastu võetud ja teine osa ütleb, et ei ole vastu võetud, täna öeldakse — täidetakse, homme — ei täideta.

Töölised ei saa loota praegustel tingimistel paranemist kuskilt mujalt ja nii nagu teiste maade töölised, on ka meie töölised sel arusaamisel, et ainult nemad ise oma jõuga suudavad omi töötingimisi parandada. Kuid siin on takistus, öeldakse: ei ole koalitsiooni õigust. Isegi pandi ametiühisused seadusevastaselt kinni, kraam hoitakse pitseri all, raamatud hävinevad. Isegi raamatuid ei lasta töölistel lugeda. Vaadake, nii kaugele oleme meie jõudnud. Ja vaadake, selle tagajärg on meie riikluse hävitamine. Ja kelle nimel seda tehakse? Väikese kildkonna, vabrikantide nimel, kes on tihti võõrad, kellel tihti on ükskõik, kes siin valitseb, kas Saksa okupatsioon või Vene okupatsioon. Nende nimel katsutakse ükskõik missuguste abinõudega maha suruda meie rahva tööjõudu, meie rahva elujuuri hävitada. Ma arvan, et siin talitatakse lubamatult. Sellest peaksid aru saama ka need, kes siin on nii toiminud ja talitanud, ning ei saa kuidagi pidada rahuloldavaks kindral-kuberneri vastust selles küsimuses. Kõigil neil ettetoodud asjaoludel esitan Riigikogule järgmise ülemineku-vormeli: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse arupärimisele sõjavõimude vahelesegamise asjus Kreenholmi vabriku tööliste majandusliku streigi takistamiseks, peab lubamatuks surveavaldamise tööliste nende ja ettevõtjate vahelises majanduslikus võitluses, nõuab süüdlaste vastutusele võtmist ja sarnaste nähtuste ärahoidmist tulevikus ning läheb päevakorras edasi“.

Ma loodan, et need, kes hindavad, kes aru saavad sellest, kuhu on surutud meie rahva suur osa, ning kes aru saavad hädaohust, mis sellest tuleb, ja need, kes ei poolda meie suure rahvaosa hävitamist, need hääletavad selle ülemineku-vormeli poolt.

Juhataja M. Martna: Riigikogu koosolek on juba üle kahe tunni kestnud, kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 12.15 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 12.35 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Juhataja M. Martna: Riigikogu koosolek kestab edasi.

A. Schulbach (töer): Väga austatud Riigikogu liikmed! Kreenholm'i streik ei olnud iseenesest kuigi suur, ega vääri tähelepanu oma ulatuse ja otsekoheste tagajärgede poolest. Streik oli üks väiksematest, kestis kolm päeva, temast osavõtjate arv oli 160 inimese ümber. Streik lõppes täieliku nurjaminekuga. Üks teise järele läksid töölised tööle, ja tema ainukene reaalne tagajärg oli see, et paaris jaoskonnas üle 1½ tuhandele töölisel arved kätte anti, nad üles öeldi, kuigi hiljem suurem osa neist tagasi võeti. Nii et streigi enese ulatuse ja otsekoheste tagajärgede pärast selle streigi juures vaevalt peatuda maksab, kui ühenduses selle streigiga ei oleks ilmsiks tulnud mõni kõrvalnähtus.

Kuidas Vabariigi Valitsus vaatab vahekorrad lahendamise peale tööliste ja tööandjate vahel, selleks on Kreenholm'i streik küll iseloomustav. Meie valitsuse ringkondades on alati valitsenud arvamine, nagu oleks tööstur mingisugune riigitruiduse alussammas. Tööstur on olnud meie valitsuste pailaps, keda toidetud järjest riigipanga krediitidega, keda on kaitsitud välise võistluse eest igasuguste kaitsetollide kaudu, ja keda valitsus oma agentide kaudu on hoidnud, et tema oma jalakesi mõne streigikivi vastu ära ei tõukaks. Koguni teine vaade on olnud valitsusel tööliste peale. Meie valitsuse kõrgemate ametnikkude arvamise järele on meie töölised puhtkommunistid. Seda arvamist avaldas üks mõjuvamatest ametnikkudest, meie politsei abidirektor härra Sooman, Riigikogu koosseisu komisjonis, mida minu lugupeetud eelkõneleja ka meelde tuletas. Mina arvan, et kui valitsus sarnasel kujul meie töölisklassi hindab, siis teeb ta seega väga suurt ülekohut. Mul oli võimalus jälgida seda tööstusettevõtet, mis praegu kõne all, sel ajal, kui kommunistid meil võimul olid. Pean ütleva, et riikliku kihutustöö mõjul 1918. aasta algul, sel ajal kui enamlaste poolt hiljem laialisaadetud I Asutava Kogu valimised olid, läks Kreenholmis korda enamust enamlaste käest ära kiskuda riiklikult mõtleivate erakondade kätte. Selleks ei aidanud mitte vähe kaasa Kreenholm'i enese arusaamad töölised. See oli sel ajal, kui punaväed valitsesid, kui vabrik otse kihas kommunistidest, kes nüüd üle piiri Venemaale on põgenenud. Nüüd, kui sarnane element on lahkunud, on jäänud meile just ustavamad töölised, need mehed, kes seal kõige suurema agarusega selgitustööd tegid kommunistlikult mõtleivate tööliste keskel. Kui nüüd need hallpead töölised, kes nii palju selgitustööd teinud, oma raskete majandus-

likkude olude lahendamiseks samme astuvad, siis peab Vabariigi Valitsus tarvilikuks oma agentide kaudu väga hoiatavalt alla kriipsutada igasuguseid surveabinõusid, sellega nagu kaudsel teel survet avaldades selle majandusliku streigi peale. Kui kisendavad põhjused sellel streigil olid — selle juurde tulen veel tagasi.

Pea ütlema, et see umbusk meie tööliste vastu on avaldunud ka nendes kaudsetes tagajärgedes, mis järgnesid Kreenholmi streigile neis läbirääkimistes, mida Vabariigi Valitsus pidas töösturite esitajatega palkade alammäära kindlaksmääramiseks. Sellest on üle kahe kuu möödunud, kui siin kõrges kogus Vabariigi Valitsus oma deklaratsiooniga esines. Kui nüüd keegi vaevaks võtaks sellesse deklaratsiooni pilku heita, kui Vabariigi Valitsus ise peaks seda tegema, siis leiaks ta seal väga huvitava mõtte selle kohta, kuidas kavatseb, kuidas tahab Vabariigi Valitsus lahendada tööliste ja tööandjate vahekordi. Meie loeme seal osakonnas, mis kannab pealkirja „Sotsiaalpoliitika“, et Vabariigi Valitsus tahab jätkata tööd eelmiste valitsuste poolt ülesseatud põhimõtete alusel, oma tegevust nii seades, et korraldused töökaitse ja töövahekordade lahendamise aladel määraksid ära vahekordi tööliste ja tööandjate vahel erapooletult ja õiglaselt mõlema poolte osavõtete. See oli kava, mille valitsus kõrge kogu ees ette kandis, mille ta nii pühalikult omaks võttis ja mille põhjal oma tööd tahtis rajada. Ei lähe veel 1½ kuud mööda, kui tuleb põhjus tõsiselt valitsuse sammudest rääkima hakata. Mis meie näeme? Vabariigi Valitsus ei pea enam oma kohuseks mõlema poolte arvamist ära kuulata, vaid peab tarvilikuks töölisti täiesti nendest läbirääkimistest kõrvaldada ja astub ise teatud viisil tööliste asemele. Tekib huvitav palgavõitlus, mida kuskil maailmas nähtud ei ole, — palgavõitlus valitsuse ja tööandjate vahel, tahaksin peaaegu öelda — klassivõitlus! (Sõjaminister J. Soots: Teie ütlete — klassivõitlus! Kas valitsus ka klass on?) Ma ütlesin — peaaegu! (Tööhoolekandeminister O. Tief: Mis sellest järeldada tuleb?) Teen sellest ka järelduse. (Tööhoolekandeminister O. Tief: Valed järeldused!) Kui Teil andmeid on, võite ju pärast minu valed järeldused ümber lükata. Töölisel on läbirääkimistest kõrvale tõrjutud, raputavad imestades päid ja ütlevad, et mujal maailmas palgavõitlus ikka käimas tööliste ja tööandjate vahel, kuna valitsus kas pealt vaatab või vahemehena vahele astub ja lepitada püüab. Meil on aga palgavõitlus üle kantud valitsuse ja töösturite vahele, ja töölisel pea-

vad pealtvaataja osaga leppima. (Vahelhüüe paremalt poolt: Veel parem!) Ma tahan edaspidi selle juures peatuda, kas see parem on või mitte. Veel enam. Kui töölisel sel puhul, kas sellepärast, et nad ikka huvitatud on oma palgaküsimusest või ehk jälle Vabariigi Valitsuse deklaratsioonile põhjenedes oma tööliste vanematest saatkonna saatsid Riigivanema juurde, et kuidagi omalt poolt kaasmõju avaldada läbirääkimiste käigule, siis on Riigivanem neid kaunis mittedõbralikult vastu võtnud, on lapiti käega lauale löönud ja on kuulda olnud niisuguseid sõnu nagu — „mina seda keelt ei mõista, mina teiega üldse enam ei räägi“. Mina arvan, et sarnane läbirääkimiste viis loomulik ei ole, ja minu arvates oleks valitsus pidanud sellest lubadusest, mida ta deklaratsioonis andnud, kinni pidama. Valitsuse deklaratsioon oleks pidanud olema vanumata juhtnõuiks valitsuse tegevuses.

Kui edasi pilku heita läbirääkimistele, mis järgnesid valitsuse ja töösturite vahel, siis peab tähendama, et seal palju arusaamatut ja selgusetut on. Kõige hoolsamate püüete peale vaatamata on saadud andmed läbirääkimistest väga puudulikud. (Vahelhüüe sõjaminister J. Soots'i poolt.) Kui Teil täpsemaid andmeid teada, siis võib olla astute pärast kõnetooli ja annate autoriteetsema seletuse. (Sõjaminister J. Soots: Aga mina ei taha Teile seletust anda!) Ma ei tea, kas Teie koosoleku juhataja olete või mõnesuguse sõjaväevõimuga tahate mind takistada, aga mina arvan, et mul on praegu õigus kõneleda. (Sõjaminister J. Soots: Ega mina ei ole Teid seganud rääkimast!) Kes vähegi läbirääkimisi jälginud on, peab tunnistama, et valitsus nendes läbirääkimistes ei ole otsejoones käinud ja oma tööd sihtmärgi poole juhtinud, vaid on mingisuguse kõveriku teinud, on mingisuguseid kõrvalmõjusid oma tegevuse peale mõjuda lasknud, nii et valitsus järjest on sunnitud olnud oma endistest seisukohtadest loobuma. Riigikogu töökaitse komisjonil oli alles paari päeva eest juhus näha huvitavat paberit, mis Vabariigi Valitsuse kantseleist oli saadetud Riigikogu kantseleile sel puhul, kui Riigikogu sotsialistliku rühma poolt tuli ettepanek, Vabariigi Valitsusele õigus anda palga alammäärasid maksma panna. Pikas kirjas oli igasuguste väidete seletatud, et meil palga alammäära maksmapanemine võimatu on. Mul ei ole täpselt meeles, aga vist oli see paber augustikuu keskelt. Septembri algul algasid läbirääkimised Vabariigi Valitsuse ja töösturite vahel. Läbirääkimiste otsekohene siht ja eesmärk oli, nagu kaubandus-tööstusministri jutuajami-

sest ajakirjanikkudele selgesti näha võis, just sundnormide maksmapanemine palga alamäärade kohta. Paljudes ringkondades oldi arvamisel, et valitsusel sarnaste juhtnööride maksmapanemiseks seaduslik õigus puudub, kuid nagu seletatakse, olla valitsus leidnud vana ammu arhiivi ununenud seaduse, mis on maksuma pandud ajutise valitsuse poolt 1919. aastal ajutise valitsemise korra § 12-a põhjal, milles on ette nähtud, et valitsus siis, kui tööliste ja tööandjate, tähendab kahe poole vahel on palgatariifi asjus kokku lepitud, need palgatariifid sundmäärusena maksuma võib panna. Praegusel juhtumisel kokkulepet küll ei olnud, kuid valitsus oli seaduse tekstist nõnda aru saanud, et palga alammäärasid oleks võinud sundmäärusena ka ilma kokkuleppeta maksuma panna. Septembri lõpul muutus asi ja läks märksa segasemaks. Ei saadud enam aru, mida valitsus teha tahab. Ei olnud enam juttu sellest, et valitsus mõnesugused sundnormid maksuma paneb, vaid räägiti juba normidest, mida õieti vabrikandid ise oleksid pidanud maksuma panema. Oleks nagu mingisugune surve olnud valitsuse poolt sundnormide maksmapanemise asjus ja nagu ei olekski mingisugust survet olnud, ühesõnaga — oli mingisugune segadus. Mingisugused kõrvalmõjud olid valitsust sundinud endistest seisukohtadest loobuma, aga missugused need kõrvalmõjud on, selle kohta puudub selgus täiesti. Peab aga ütleva, et ka uued määrad, mis valitsus töösturitele on ette kirjutanud, teatud viisil sundnormid on, mis valitsuse poolt välja töötatud ja laiali saadetud. Nagu tõendatakse, olevat valitsus jätnud vabrikantidele vabaduse neid maksuma panna, et hiljem kontroleerida statistiliste andmete järgi, kas need on tõesti maksuma pandud, ja kui mitte, siis ma ei tea tõesti, missugust mõju valitsus selle peale saab avaldada, et nad maksuma hakkaksid.

Mis puutub eriti sundnormide maksmapanemisesse, siis pean alla kriipsutama, et see valitsuse poolt õige julge samm on, samm, millel tulevikus kahtlemata omad suured tagajärjed ja millel, võib öelda, ajalooline tähtsus on. 1919. kuni 1920. aastani oli mul au töötada Asutava Kogu töökaitse komisjonis. Sel ajal mõned liikmed pahempoolsetest erakondadest liikusid ringi selle mõttega, et palkade alammäära sundmäärusena maksuma panna. Nimelt põhjendati seda tarvidust sellega, et meie riigi seisukord oli väga raske, et meid väline vaenlane iga silmapilk ähvardas, ja et iga väiksem rahutus meie riigi sisemises olukorras meile saatuslikuks võis saada. Kuid, pean ütleva, selle peale vaatamata, et need ajad rasked olid, ei usaldanud meie pahempoolsed

erakonnad siis algatust oma peale võtta. Nüüd on Vabariigi Valitsus tarvilikuks pidanud seda sammu ette võtta, ja seda võib ühelt poolt hukka mõista, teiselt poolt tervitada. Kuid üks on kindel, tulevikus saavad sel sammul olema suured tagajärjed, sest seda teed võivad tarvitada ka järgmised valitsused. Praegu ei ole sel samul, mille Vabariigi Valitsus on astunud, suuri reaalseid tagajärgi, kuid tahame loota, et tulevikus sellel suuremad tagajärjed saavad olema. Ma tahaksin aga ühe nähtuse peale tähelepanu juhtida, mis selle küsimuse raskeks teeb. Kui valitsus töösturitega kokku leppis, või neile teatud normid ette kirjutas, siis sellega on Vabariigi Valitsus moraalse vastutuse nende normide eest enese peale võtnud. Kahtlemata on aga selge, et need normid meie tööliklassi ei rahulda. Ka on selge, et tulevikus, kui tööliised tahavad oma palganõudmisi töösturitele esitada, siis võivad öelda töösturid, et need palganormid on ette kirjutatud valitsuse poolt, sellepärast olge lahked, pöörake valitsuse poole ja alake omakord palgavõitlust Vabariigi Valitsusega. Kuna Vabariigi Valitsus sel kombel tulevikus moraalselt rohkem vastutav tööliste palganormide eest on kui seni, siis on karta, et Vabariigi Valitsus peab tulevikus ka palju sagedamini tarvitama neid surveabinõusid, mis Kreenholmi loos on nähtavale tulnud. See on minu arvates asja halb külg.

Kahtlemata on väga tähtis silmas pidada, missuguseid tagajärgi on andnud Vabariigi Valitsuse tegevus sundnormide asjus eriti Kreenholmi suhtes. Vabariigi Valitsuse poolt on maksuma pandud, — ma ei oska õiget terminit tarvitada — on välja antud mingisugune ringkiri, milles soovitatakse töösturitele teatud normid maksuma panna, ja need normid on järgmised: tekstiiltööstuses meeste 18 marka 75 penni tunnis ja naistele 16 marka 25 p., või päevas meeste 8-tunnilise normaal tööpäeva juures 150 marka, naistele — 130 marka alammäär. Teistes tööstusharudes meeste 21 marka tunnis või 168 marka päevas, naistele 19 marka tunnis või 152 marka päevas. Edasi on selle määruse juures märkus, et nende alammäärade alla ei käi õpilased. Siin on selle kohta pikk tabel olemas, kui pikk õppeaeg on kuskil tööstusharus. Nende normide alla ei käi veel alaealised alla 17 aastat ja vanad inimesed üle 60 a. Ma pean kahetsusega jälle ütleva, võib olla härra kindral Soots on nii lahke ja tuleb mulle appi, et karvapealseid andmeid selle kohta, kuivõrd need palgakõrgendused mõjuvad, ei ole minul ega Vabariigi Valitsusel, vaid siin opereeritakse arvudega, mis väga huupi võetud on. Paistab silma, et üksikutest tööstusharudest niihästi tööandjad kui ka tööliised kategooriliselt tõendavad, et nende vabrikutes

ei ole ühtki töolist, kes nende alammäärade järgi tasu saaks, vaid kõik saavad palju kõrgemat palka. See ei ole üksi töösturite ütelus, vaid seda tõendavad ka kõik töölised. Niisugused tööstusharud, nagu seda on metallitööstus, nahatööstus jne., nendesse need normid üldse ei puutu, nad on madalamad, kui praegumaksetav palk. On huvitavaid nähtusi ette tulnud väikestes töökodades. Tean juhtumise, kus Tallinnas ühes väikeses töökojas töölised pöörasid töökoja juhataja poole öeldes et „Kuulge, Vabariigi Valitsus paneb uued normid maksma, mis märksa väiksemad on, kui meie praegused palgad. Ärge Teie neid norme vastu võtke“. Tööstuse juhatusel ei jäänud muud öelda kui seda, et „Meie Vabariigi Valitsuse vastu ei või hakata, meie peame need normid vastu võtma, aga ega meie teie palkasid ei muuda. Teile maksame ikka palka vanade normide järgi.“ (Sõjaminister J. Soots: Ega valitsus ei sunni alammäärade järgi maksma.) Mis jaoks need alammäärad siis on, kui nende järgi ei ole tarvis maksta? (Sõjaminister J. Soots: Tööstur võib ju rohkem maksta!) Härra kindral, mina sain just nii aru, aga ega siis töölised ei pruugi sellest nii aru saada, nagu mina ja Teie aru saame. (Sõjaminister J. Soots: Seletage neile!) Võib olla võtate Teie seletamise vaeva oma peale. Kui meie vaatame meie töolistes keskmisi palkasid statistika aastaraamatu järgi, siis leiame, et meie tööstustes keskmine tunnipalk on praegusel ajal 40,1. (Juhataja M. Martna: Keskmine palk?) Vabandage, ma eksisin, 26,1 — 40,1 on keskmine tunnipalk trükitööstuses. (M. Laarman, põl: Kõigest 80% võrra eksitud!) Ma arvan, härra Laarman, et Teie eksite mõnikord 180% võrra.

Kui vaatame maksvat keskmist palganormi, siis tekib sellejuures tõsine kahtlus, kui võrd need uued määrad meie töolistes palgaolusid parandavad. Töö-hoolekandeminister on ühes jutuaJamises seletanud, et need puudutavat 5 kuni 6 tuhat töolist. Mina püüdsin teada saada, kust need andmed on võetud, kuid kahjuks kuulsin, et need andmed päris huupi on võetud. (Töö-hoolekandeminister O. Tief: Kelle käest Teie küsisite?) Vaadake, härra minister, see on minu ärisaladus. Vast ehk töö-hoolekandeminister on nii lahke ja annab meile otsekohe andmed, mis võivad rahuldada.

Üks tööala on olemas, mille peale palkade alammäärade tõstmine vast ehk teatud viisil mõju avaldab, see on meie tekstiiltööstus. Kui tekstiiltööstust vaadata, siis näeme, et seal meie töolistes palgad väga madalad on.

Kuid selle peale vaatamata tõendatakse, et Tallinna puuvillavabrikus 75% töolistest juba kõrgemat palka saab, kui alammäär välja teeb, ülejäänud 25% hulgas on alaealised ja õpilased, kes üldse nende summaäärade alla ei käi. Tööstusettevõtte, kus need alammäärad tõesti peaksid mõju avaldama, see on Narva Kreenholmi vabrik. Kreenholmi vabriku kohta on mul üksikasjaline tabel olemas kõigi alam- ja keskmiste saadavate palganormidega, ja peab ütleva, et väga mitmes osakonnas isegi keskmised normid madalamad on, kui nüüd maksma pandud alammäärad. Pealiskaudsel vaatamisel paistab, et Kreenholmi vabriku töölised uutest palgamääradest teatud määral rahuldatud peaksid olema. Aga sellejuures ei tohi ühte asjaolu unustada ja nimelt, et nüüd kõik natuuras antavad soodustused võetakse ümberhindamiseks. (O. Gustavson, stp: See on see kassiauk!) Neid antavaid soodustusi on võimalik mitmet moodi ümber hinnata. Seal on suuremal osal töolistel korterid, õieti väga odava tasu eest, samuti saavad nad teisi soodustusi natuuras, nagu valgustus, küte, saun jne. odavamalt. Seda kõike on nüüd vabrikuvalitsusel võimalik palju kõrgemalt hinnata ja selle järeldusel võib tulla niisugune lugu, et need uued palganormid täiesti õhku rippuma jäävad ja mingisugust paremust ei anna. (Sõjaminister J. Soots: Aga mis pärast vabrikud ei taha nende normide peale üle minna?) Mina ei tea vabrikantide seisukohta. Võib olla, et see Teile on paremini teada? Minule on tähtis valitsuse ja riiklik seisukoht ja arvan, et kui töö-hoolekandeminister annab näpsemaid seletusi ja ette toob andmeid, mis näitavad, et uued palganormid mõjuvad, siis jääb meil üle ainult rõõmustada, aga nende andmete järgi, mis siia maani ette toodud, jääb niisugune mulje, et tuntavaid tagajärgi uutel palgamääradel ei ole. See on ainult midagi ilusa spektakli taolist, mida huviga on jälgitud. Niisugune dramaatiline spektakl, kus isegi ette on tulnud midagi kahevõitluse sarnast vabrikandi ja härra ministri vahel. Kuid kõige selle efektse spektakli tagajärjel jääb töolistes kassa, kelle heaks spektakl korraldatud, endiselt tühjaks. Kui see nii on, siis peab kahjutundes ütleva, et kõik see on olnud ainult suur lainetus, mis mingisuguseid suuremaid reaalseid tagajärgi ei anna. Mina arvan, et sellest kõigest oleks võinud mööda pääseda sellega, kui valitsus tõesti oleks tahtnud mõlema poole arvamisi ära kuulata, nagu ta oma deklaratsioonis lubas. Loodan, et kui Vabariigi Valitsus tulevikus töötama hakkab, siis ei unusta ta vaatamast, mis tema deklaratsioonis on ette toodud, vaid

sellest vankumata kinni peab ja mõlema poole osavõtul palgaküsimuse lahendab, aga mitte ühte poolt, kui otsustamisvõimetut uste taha ei suru ja ise tema asemele ei astu.

Juhataja **M. Martna**: Rkl. Penno poolt on ette pandud liht ülemineku-vormel.

A. Grimpel (tp): Härra siseminister teatas, et temal ei ole teada, et Kreenholmi vabriku töölise streigi asjus on surveabinõusid olnud. Mina usun ka, et tema, kui kindral-kuberner, seda ei tea. Tema ei tea üldse, kuidas seal on asju aetud, ta ei ole ka järele küsinud, kes on takistusi teinud. Tema teadmised ja töövõime on meile teada juba põllutööministeeriumi juhtimise ajast. Minu teada on tema pööranud järelpärimisega politseikomissari poole, kes sellest absoluutselt midagi ei tea, misuguseid takistusi seal tehti ja missugune määrus ette loeti. See politseikomissar, kes vabrikus käis, oli puhkusel ning tuli vabrikusse joobnud olekus. Loomulikult oli ta vabrikantidega küsil joonud, oli joonud nende terviseks, kes ei tunnusta Eesti valitsust. Nagu mulle teatati, on üks vabrikant öelnud, et tema ei tunnusta kogu seda Eesti vabariiki, ja võib olla, et see komissar nende isikute juures jõigi. Arusaadav, et ta sealt tulles vabrikus ütles, et kes tööd teema ei hakka, see kohe lastakse maha. Kuid selle isiku poole ei ole pööratud. Temalt pole seletust nõutud. Siseminister pööras selle isiku poole, kes tegelikult ametis oli, ja arusaadav, et see ei teadnud streigi mahasurumisest midagi, sest tegelik takistaja ju sellest ei teatanud, ja sellepärast ei võinud siseministeerium ja politseivõimud sellest midagi teada. (Siseminister **H. Laretei**: Kuidas Teie sarnaste „võib olla“ oletustega tulete?) Ta oli joobnud olekus (Vahelhüüe: Kas ta tõesti ainult vabrikantide juures võis joonud olla? Väga hea loogika!) Jah, loogika loomulikult, sest kuidas teadisi ta siis vahele segada, tal ikka vabrikuvalitsusega tol minutil ühendus oli. Kui nüüd selle streigi järele, mis siseminister maha surus, seal töölised lahti lasti, siis siseministeerium ei tea sellest midagi — töölised peavad seal oma perekondadega nälgima ja riiki mööda ümber jooksuma, et tööd saada, selle järele ei valvata. Aga kui töölised nõuavad palka, siis on kohe teine asi. Praegusel korral elavad Kreenholmis mitmed isikud ilma lubadeta, kes Eesti riigist üldse peaksid välja minema; need elavad nüüd vabrikus, need on seal suured võimumedhed ja suured isikud, aga sellest ei tea siseminister ega ka politsei midagi. Aga mis puutub töölisesse, siis teab ta väga hästi seal takistusi teha.

Töölisi hinnatakse nii halvasti, nii alatuteks, et nad igal võimalusel, kui nad midagi nõuavad, hakkavad riiki kukutama. Omalalal, kui sakslased tahtsid kogu raudtee varandust välja vedada, siis ainult töölised olid need, kes seda teha ei lasknud. Aga need isikud, kes nüüd valitsusevõimu juures, need pugesis siis keldritesse ja urgastesse. Ja kui kõik ilusti korda tehtud, kui töölised varandused kinni pidanud, siis tulevad need välja ja löövad rinna ette ja ütlevad: vaat, meie pidasime selle kinni, meie päästisime varandused. (Sõjaminister **J. Soots**: Kas Teie ka midagi kinni pidasite?) Jah, mina pidasin ka kinni, mina pidasin vaenlasi kinni. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Missugust vaenlast Teie kinni pidasite?) Seal oli landesväär ja teised vastas. (Vahelhüüe sõjaminister **J. Sootsi** poolt.) Teie korraldasite siis tagaselja mahalaskmisi ja korraldate seda praegugi veel.

Siseminister **H. Laretei**: Väga austatud härrad Riigikogu liikmed! Rkl. Johanson minule vastates läks välja oletusest, et võib olla on 1921. aasta sundmäärus seadusevastane, et võib olla oleks Riigikohus ka selle tühistanud. Ja sellele „võib olla“ oletusele rajab ta terve oma tõenduse ja vastuväited. Ei saa ometi sarnaselt Riigikogu kõnetoolilt vastuväiteid esitada väga tõsise asja kohta.

See sundmäärus on 1921. aastal välja antud ja selle sundmääruse põhjal on mitmeid otsuseid tehtud, ja seni, kui Riigikohus määrust tühistanud ei ole, ei saa siin aluseks võtta, et „võib olla, ta oleks tühistanud“. Määrus on praegu maksev. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Aga sõjaseadus on maksimas kindla tähtaja peale.) Teie, härra Gustavson, arvatavasti teate Riigikohtu otsust sõjaseaduse asjus. Seal on sõjaseadus maksvaks tunnustatud, selle põhjal antud määrused on praegu maksvad, ja siseminister ei saa oma võimuga neist seadustest ja määrustest mööda minna. (Vahelhüüded pahemalt poolt. **K. Virma**, stp: Määrust saab muuta.) Väga õige, määrust saab muuta, aga seni, kui see määrus muudetud ei ole, on siseminister kohustatud seda määrust täitma ja selle järele valvama, et see määrus täidetud saaks, kuni ta muudetud ei ole. Käesoleval juhtumisel on see määrus maksev. Selle määruse järgi on streik keelatud elektrijaamades, mis varustavad linnu elektrivooluga. Narvas Kreenholmi elektrijaam varustab ka sõjaväeosasid, kes asuvad piiri peal. Seal on sõjaseisukord maksev. Ei saanud siseminister ja kohalikud politseivõimud lubada sund-

määrusest üleastumist. Sundmäärusest astuti üle sellega, et hakati streikima ja lõpetati streik siis, kui selgitati, et sundmäärus streikida ei luba. See oli aga enne juba töölistel teada, sest üks streigikomitee liikmetest käis mõni päev enne streigi alustamist politseivõimudelt küsimas, kas vabrikus streik lubatud, öeldes, et nemad tahavad streiki alata. Vastati jaatavalt. Aga kui küsiti, et kas streik ka elektriijaamas lubatud, siis vastati, et ei ole lubatud. Selle peale vaatamata hakkasid töölised seal streikima. Valitsus ning politsei ja sõjaväevõimud kohapeal ei tahtnud siin otsekohe järeldusi tegema hakata ja teatasid veel kord töölistele, et meie määruste järgi ei ole lubatud elektriijaamas streikida, ja selle järele hakkasid töölised seal uuesti tööle.

Kui nüüd järeldusi teha oletustest, et see sundmäärus ei ole maksev, ja järeldusi teha, et Vabariigi Valitsus, politsei ja sõjaväevõimud takistavad majanduslikku võitlust, siis pole see loogiline. Kui asuda seisukohale, et see sundmäärus ei ole maksev, — aga sellele seisukohale valitsus asuda ei saa, kui määrus pole seaduslikus korras tühistatud — siis võib järeldustele tulla, millistele härra Johanson tuli. Kuna siin on täiesti lahkuminevad alused, siis loomulikult peavad olema siin ka lahkuminevad järeldused.

Kui härra Vain küsib, kaua meie rahuajal seesugust määrust maksmas peame, siis on see teine küsimus, mida ei oleks pidanud algatama selle arupärimise korras, vaid teises korras, küsimust esitades selle kohta, millal seda kavatakse kaotada. Siin tehakse etteheiteid valitsusele, et tema on takistanud seaduslikku majanduslikku streiki. Kreenholmi elektriijaamatöölise streik ei olnud seaduslik, sellepärast ei või siin juttugi olla seadusliku streigi takistamisest ega tema peale surve avaldamisest. (J. Vain, stp: Meil maksab praegu tsaari teotamise paragrahv, aga kedagi ei ole veel karistatud.) Mis puutub härra rkl. Schulbach'i väidetes, siis ei puuduta need õieti seda küsimust, mis arupärimises esitatud on, ja sellepärast ei kuulu nendele vastamine minu ülesandesse. Kui härra Johanson tähendas, et igäüks, kes meie seaduslikku korda austab, peab hääletama selle ülemineku-vormeli poolt, siis pean mina ütleva, et selle ülemineku-vormeli vastuvõtmine sunniks valitsust seadusevastaselt talitama, sest ei saa ülemineku-vormeliga seadusi ega määrusi muuta.

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Härra minister ütles, et mina olla sellelt seisukohalt välja läinud, et võib olla, Riigikohus oleks selle sundmääruse tühistanud.

Mina ei hakka nüüd seda küsimust arutama, kuid minule näib, et härra minister läheb sellelt seisukohalt välja, et „võib olla, on see sundmäärus seaduslik“. Nähtavasti minister ise ka kahtleb selle juures. Mis sundmäärusesse enesesse puutub, siis on seal kõneldud linna elektri- ja gaasivabrikutest. Vaatame, missugune sundmäärus see siis õieti on. § 1. loetakse üksikud töösutused üles, kus streik keelatud, aga § 2. ütleb, et „teadmatuses töölt lahkunud töölised peavad võimude või oma tööjuhatajate nõudmisel viibimata tööle ilmuma“. Täheleb, peale nende ülesloetud liikide käib veel sõjakohtu alla see töölt lahkumine, kus töölised seda teevad teadmatuses. Niisugused on teie sundmäärused. Mina ei ole sellelt seisukohalt seda asja käsitanud, vaid just otstarbekohasuse seisukohalt. Kui see sundmäärus tarvitusele võeti, kas seda pidi siis sel kujul tegema ja töölisi terroriseerima? Olen mina näidanud, et see oli otstarbekohatu. Meie töölisi kahtlustatakse — tervet töölisklassi kahtlustatakse riigivastasuses. Ja ainult sellelt seisukohalt välja minnes on siin surve tarvitusele võetud. Ilma surveta oleksid kõik asjad väga hästi lahendatud saanud.

Töö - hoolekandeminister O. Tief: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Schulbach puudutas siin eratööstuse palkade kõrgendamise küsimust, ja ma leian tarvilikuks sel puhul väikese seletusega esineda. See küsimus ei ole minu arvates sugugi seotud käesoleva arupärimisega ja sellepärast on sisulikult härra Schulbach'i kõne peale raske vastata. Kui midagi sisulikult vastata, peab vastavate andmetega varustatud olema ja võima dokumentaalselt tõendada. Muidugi on mul need andmed pealiskaudselt teada, aga dokumentaalsed andmed ma võiksin edaspidi esitada. Ma leian, et praegusel korral pole otstarbekohane härra Schulbach'i kõnele sisulikult vastata, aga ma arvan, et kui vastav küsimus üles võetakse, Vabariigi Valitsusele või töö-hoolekandeministeeriumile esitatakse, et siis see küsimus vastamata ei jää. Ma tahaksin veel ühe asjaolu peale tähelepanu juhtida, mis käesolevatel vaidlustel on puudutanud töö-hoolekandeministeeriumi. Siin on nimelt rkl. härra Schulbach'i poolt ette toodud, et valitsusevõimu esitajad, arvatavasti töö-hoolekandeministeeriumi ametnikud, ei olla küllalt erapooletud oma ametikohuste täitmisel, nagu oleksid töösturid paid lapsed ja töölised kahtlusealused ja selle järele siis ka vastavalt talitatud. Ma pean tagasi tõrjuma selle arvamise ja võin konstateerida, et sama rühma liikmete hulgas, kuhu härra Schulbach kuulub, üksmeelt ei ole. Just eile oli minul võimalus kuulda härra

Veiler'it koosseisu seaduse arutamise juures komisjonis, kus härra Veiler ümberpöördukt ette tõi, et töökaitse komissarid pahatihti kaitsevad tööliste huviseid, et nad ei seisa oma ülesannete kõrgusel. (L. Johanson, stp: Härra minister, kui nad seda teinud on, on nad igakord peapesu saanud!) Siin on hoopis vastu käivad seisukohad ühe ja sellesama rühma liikmete poolt. Ma arvan, et mõlemad need seisukohad ei ole õiged, ja töö-hoolekandeministeeriumi ametnikud on talitanud seaduse järgi. Igatahes ei ole nii suuri korratusi ette tulnud, et oleks võidud ametkonna süüdistamisega esineda. Kui puudusi on olemas, siis saavad need kõrvaldatud, kuid mina arvan, et ei ole otstarbekohane kergelt süüdistusega esineda ametkonna vastu, kelle seisukord on tööliste ja tööandjate vaheliste konfliktide lahendajana isegi raske, ja Riigikogu peaks kaitsema seda seisukohta.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **R. Penno.**)

A. Schulbach (töer): Arusaamatuste ärahoidmiseks pean oma kohuseks seletada, et kui ma rääkisin valitsuse agentidest, siis mõtlesin ma neid agente, keda praegune arupärimine käsib, kes ka tõesti on vahele seganud. Mina oma kõnes kuidagi ei arvanud töö-hoolekandeministeeriumi ametnikke.

M. Martna (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Täna arupärimine puudutab Kreenholmi streiki. Ühtlasi on siin tööliste palga alammäärade küsimused kõne alla võetud. Nende küsimuste arutamise juures on meil tegemist peajasjalikult selle seisukohaga, missuguse meie valitsus töölisklassi vastu on võtnud. Siin tuleb tahtmata meelde seisukoht, mis Inglise vanameelsel valitsusel praeguse Inglise suure söekaevurite streigi suunas on. Olgugi et ka sealne valitsus seda streiki heameelega ei näe, olgugi et ka Inglismaal teatav erakorraline julgeoleku seadus maksev on, ei näe meie ometi, et seal streikivate töölisestega sedaviisi ümber käidaks, nagu me oma juures näeme, mis me eriti Kreenholmis oleme tähele pannud. Kui valitsus rõpoolest tarvilikuks pidas selle väikese streigikatse juures otsekohe sõjaseaduse valjuse meeldetuletusega välja astuda, tegi ta seda minu arvates ometi väga ühepoolselt. Ta tarvitas sõjaseaduse valjust ainult tööliste suunas, vabrikuvallitsuse suunas mitte. Kui sõjaseadus seda peab tähendama, et rahu ja korda alal hoida, siis oli kahtlemata 1.700 töölise ülesütlemine ärevuse sünnitamine.

Kui sõjaseaduse valjusi meelde tuletades

tööliste pool taheti ärevust ära hoida, ärevat meeolu mitte tekkida lasta, mis näiteks elektrijaama pimedaksjäämine politsei arvates oleks sünnitada võinud, siis oleks ka teisel pool seda meeles pidada olnud ja sõjaseaduse valjust ka vabrikuvallitsuse vastu tarvitada tulnud, kes üks-kaks-kolm valmis oli mitte üksi 1.700 töölise juures, vaid ka nende perekondade juures, mis mitmetuhande inimeseni ulatas, ärevust sünnitama. Me näeme, et on kahesuguse mõõduga mõõdetud, väheralt mõõta tahetud. Kui lähemalt vaatame, kuidas vallitsus sellel juhtumisel oleks pidanud talitama, tuleb meil meeles pidada, et ka Eesti vallitsus rahvasteliidu liikmeks astudes koalitsiooni vabaduse põhimõtte täies ulatuses tunnustama pidi. Aga me näeme, et meil koalitsiooni õiguste vabast tarvitamisest enam jutugi ei ole, ja et mitte ainult Kreenholmi streigi katse puhul selle vabaduse vastu raskete suurtükkidega välja astuti, vaid on ka teisi selle-sarnaseid juhtumisi, mis sellest tunnistavad. Kui Tallinna raudteelased tänavu suvel oma põhikirja registreerida tahtsid lasta, siis lükati see siseministri poolt tagasi, sest et raudteelased oma põhikirjas ka streigi ette nägid. Õeldi, et üks vana Vene seadus on olemas, mis raudteelaste streigi ära keelab. Seda vana seadust meil muudetud ei ole. Õeldakse, raudteelased on riigiteenijad, neile ei või streikimist lubada! Raudteelased on paljudel maadel riigiteenijad, ja sedasama väidet tarvitatakse pea igalpool, aga seda on võidud ainult niikaua läbi viia, kui raudteelased küllalt tugevalt organiseeritud ei olnud. Niipea kui raudteelased küllalt tugevasti organiseeritud olid, et nad streikida võisid, siis pidi iga vallitsus seda sallima, ja sel kombel on transport-töölised rahvusvahelisel ulatusel omale streigivabaduse võitnud. Kui aga meie raudteelased tahtsid selle rahvusvahelise transporttöölise unioni liikmeks astuda, siis keelati see neile ära! Ma tahan sellega ainult pildistada, kuidas meil koalitsiooni vabadusest aru saadakse. Temast saadakse meil teisiti aru, kui mujal. Pärnus on üks tööliseühisus või selle põhikiri registreerimata jäetud sellepärast, et sellesse ühisusse liikmeteks ka raudteelased astuda võisid, ja et raudteelastel streigiõigust ei ole — ergo jääb põhikiri registreerimata! See on teine tunnistus, kuidas meil koalitsiooni vabadusest aru saadakse.

Kreenholmi streigi juurde tagasi tulles olgu meelde tuletada, et vallitsusel täielik võimalus oli erapooletuks jääda, ilma et tal midagi karta oleks tarvitsenud. Ta oleks võinud rahulikult pealt vaadata, kuidas streik oleks arenenud. See streik oli õnnetuseks nõnda halvasti ette valmistatud, et ta mõne päeva jooksul nii-

kuinii oleks kokku varisenud, sest ainult mõni paarkümmend inimest hakkas streikima, kuna terve suur vabrikutöölise hulk ei võinud streikijatega kaasa minna. Ainult siis, kui streik kõigi töölise nõusolekul ette oleks võetud, oleks töölistel võidulootust olla võinud. Niisugusel korral oleks aga streik kõigi töölise palgaolusid parandama pidanud. Nüüd tahtis aga ainult mõnikümmend töölise oma palgaolusid parandada, mis suurt organiseerimata töolistehulka kaasa tõmmata ei võinud. Ma ütlen, see streik oleks pidanud kokku langema, ja valitsusel oleks küllalt võimalust olnud erapoolest näidata, kui ta tark oleks olnud. (Sõjaminister J. Soots: Kasarmutes oleks pimedaks jäänud.) Ma arvan, et ka see poleks ülepääsemata õnnetus olnud, kui tõepoolest mõni sõjaväeasutus oleks paar ööd-päeva ilma elektrivalguseta olnud, sest sel ajal olid ööd alles üsna valged. Tervest asjakäigust paistab väga selgesti meie valitsuse õnnetu seisukoht välja. Kuidas võis seesama valitsus Kreenholmi töölise nõudmisi toetada, töölise streiki õigustatuks tunnustada, kuna ta ise palgatõstmise küsimuses hoopis teisel seisukohal asus: niipea kui valitsus palkade alammäära kindlaksmääramisele asus, näitas ta, et ta neid nõudmisi õigeks ei tunnistanud, mis Kreenholmi töölised nõudsid! — Siin öeldi, et Kreenholmi streik täitsa kokku langenud ja midagi ei olla saavutanud. See ei ole õige. Kui õnnetu ja väike see streik ka oli, ta oleks siiski parandust kõigile töölisele toonud, kui valitsus oma vahelesegamisega seda ei oleks maha tallanud. Vabrikuvallitsus oli siiski sunnitud palkade alammäärasid tõstma, ta lubas kõigile naistööliste alammääraks 130 marka päevas ja meestööliste — 150 marka päevas ja nimelt nende soodustustega, mis töölisel enne olid. Nad pidid puid saama endise hinnaga, ka korter pidi neile endise üüriga jääma. Nüüd aga, kus Vabariigi Vallitsus palkade alammäärad kindlaks määras, ütles vabrikuvallitsus: meie paneme töölised korteri eest 5—600 marka kuus maksma, puude eest võtame kõrgemat hinda jne. Nõnda tuli välja, et töölised nüüd vähem saavad, kui nad selle väikese streigi tagajärjel oleksid saanud. See palga alammäära kindlaksmääramine näitab väga hästi, missugusel seisukohal meie valitsus ja muidugi ka meie valitsuse taga seisvad rühmad töölise suunas seisavad. Ma nimetan ainult ühte asja, mis päris imelikuna paistab. *Kui meil tööhoolekandeministeeriumis või kuskil mujal ametasutuses töölise perekonnaelu palganimumi või töölisperekonna kuukulusid arvestatakse, ära määratakse, siis rehkendatakse meil töölise perekonnaks 3-liikmeline pere-

kond. See on nõnda olnud ja on ka praegu nõnda, ja isegi töölised, kui nad ise oma palga alammäära välja arvama hakkavad, nagu mullu, ka nemadki 3-e liikmelise perekonna juurde jäid. Minu härrad, kui teie muu maailma sellekohaste asjaoludega tuttavad olete, siis peaksite teadma, et kõigis Euroopa riikides rehkendatakse töölise perekond 5-pealiseks, ja palga alammäär määratakse perekonna peale: isale, emale ja 3 lapsele. Meil aga arvatakse, et 3 liikmest on küllalt. Muidugi, meie ei ole ju vist täie teadmiselega selle juurde läinud, et meie rahvas välja suremas on, aga tegelikult on see eelarve väljasureva rahva eelarve, sest 3-liikmeline perekond tähendab ometi nii palju, et kui 2 vanemat ära sureb, siis jääb 2 asemele 1, see tähendab, kui meil on praegu 1.100.000 elanikku, ja kui vanemad ära surevad, jääb meile 550.000. Kui meie valitsuse ringkonnad rahva ja töölisklassi huvisid silmas peavad, siis ei tohiks sarnast asja ometi sündida.

Härra tööhoolekandeminister lõpetas sellega, et puudused saavad kõrvaldatud. See rõõmustas mind. Aga ma pean siin jälle tuttava saksakeelse lause ütlemä: „Die Botschaft hörte ich wohl, doch fehlet mir der Glaube“. (Riigivanem J. Teemant: Teil, härra Martna, on seda „Glaubet“ vähe. Lubage, härra Riigivanem, ma tahan siin Teie suure usu nendes asjades kinni naelutada. Riigivanem ütleb, et temal usk suur on, minu usk aga väike. Tahaksin küsida, mida nägi Riigivanem Kreenholmis oma suure usuga? Kas ta nägi neid töölisperekondi, kus 48 perekonda ühes köögis keedab? Nende perekondade juures on ka teisi leibkondi, nii et vähe ei ole võetud, kui ütleme, et ühes köögis koguni 70—75 perekonda keedab. Mida kõneles see pilt Teile, härra Riigivanem? Kas seda, et „kõik on hea“? Teised niisugused kasarmud, kus 6 tuba on laagerdatud ühe köögi ümber, see köök on ainus koht, mis neid 6 tuba peab soojendama. Ahjusid tubades ei ole, ahjude asemel on ülevalt sein köögi ja tubade vahel pealt lahti, seal peab soojus tubadesse minema. Kas kellegi usk on nõnda suur, et toad soojaks saavad? Härra Riigivanem, selleni minu usk ei ulatu, et seal soojus sisse läheb, ja et rahvas niisugustes korterites kehalikult ja vaimlikult terve oleks! Kreenholmis on ka niisuguseid kasarmuid, kus 107 tuba ühe katuse all on, see tähendab 107 perekonda, see on, vähemalt 107 perekonda elab seal ja rohkemgi, sest üksikute perekondade juures elavad sageli ka allüürnikud. Nendes kasarmutesse lähevad 25—30 perekonda ühest sissekäiguuksest sisse. Ühe koridorijupikese peal elab kuni

18 perekonda. Need kasarmud on omalajal ehitatud, et kaks tuba pidi ühele perekonnale saama, nii öelda poolteist tuba. Terve tuba on $7\frac{1}{2}$ kuubiksülla õhuruumiga, pool tuba umbes $3\frac{1}{2}$ kuubiksülla õhuruumiga.

Agaga kui kasarmud valmis said, siis, ma ei tea mispärast, kas vabrikuvallitsusel oli raha vaja kirikute ehitamiseks, nagu ta neid suure hooga on ehitanud, pani ukse kahe toa vahel kinni, ja kaks perekonda tuubiti nendesse kahte ruumi, mis ühele perekonnale oli mõeldud! Kui rahvusvahelise ametiühisuste liidu sekretär, minu parteisõber, Oudegeest siin oli, käisime Tallinna sitsivabriku tööliste kortereid vaatamas. Ja tema ütles neid kortereid nähes, et Hollandi tööline siit oma jalga üle läve ei tõstaks, Hollandi tööline siin mitte ei elaks. Meie leidsime seal olusid, kus ühes väikeses toakeses elab kolm leibkonda, kus ühes toas elavad kaks tütarlast ja üks noormees. Meie leidsime juhuse, kus abielupaari juures väikeses toakeses kaks noort võõrast tütarlast elutses. Kas meie Vabariigi Valitsus on mõelnud, et niisugused olud meie rahva moraalselt hävitavad? Kas on riigi tervishoiu vallitsus juhtnõore sarnase olukorra parandamiseks andnud, kas on selle peale tähelepanu juhitud? Mina ei tea, et seda oleks tehtud. Ja sellepärast on minu usk nii väike, härra Riigivanem! Ma loodan, härra töö- ja hoolekandeminister, et seda nüüdsest peale vähemalt silmas pidama hakatakse. Meie praegune Vabariigi Valitsus, sellest hoolimata, et Riigivanem sotsialistide nõudmistele peale tähelepanu ei pidanud pöörama, sellest hoolimata oli sunnitud korraldama tööliste seisukorda. See sündis aga sel viisil, mille juures tõsist tööliklassi seisukorra parandamist leida ei või. Kui töölistel mullu elatismiinimumi üles seadsid ja sellele seisukohale asusid, et kolmepäevane perekond vähemalt 10.727 marka vajab, ei võtnud Vabariigi Valitsus enesele sedagi vaevaks, järele katsuda, kas seal põrmugi tõtt ei ole! Ta ei võtnud sedagi vaevaks, et uue niisuguse elatismiinimumi või kava oleks lasknud kokku seada. Vallitsusel oli sellest küllalt, kui tema riigi raudtee töökodades omal viisil palga alamäärad kindlaks määras, mis aga, nagu töölistel ja asjatundjad ütlevad, tööliste palka sugugi ei tõsta, rääkimata elatismiinimumini tõstmisest. Nüüd püüab vallitsus neid palga alamäärasid ka era-tööstusettevõtjatele kohustuseks teha. Kuigi ettevõtjad mainitud palga alamäärad vastu peaksid võtma, ei võida töölistel selle tõttu midagi. Vallitsus aga soovib sellega näidata, nagu tahaks ta midagi tööliste kasuks teha. Vabariigi Vallitsusel ei olnud püüdmist, tööliste nõudmistele

elatismiinimumi suhtes vastu tulla. Sest kui ta seda oleks tahtnud, siis oleks ta seda kõigepealt riigi ettevõtetes läbi viima pidanud. Raudtee töökodade kohta ei saa seda öelda, et need puht riigi töökodad ei oleks, sest raudteetöölisi peetakse riigiametnikkudeks, nagu me tänagi kuulsime. Vallitsuse õigusteadlased on püüdnud näidata, et streik on õigustatud kapitali vastu, ja kui meile seaduslikust streigist räägitakse, siis olla see „seaduslik“ ainult kapitali vastu, ainult siin olla streik õigustatud. Riigi ettevõtete vastu ei võida streik lubatud olla. Ka riigitöölised olla aktiiv kodanikud, ja kui nemad streigivad, streigivad nad ise enese vastu — see olla absurd, sest siin ei ole võitlust kapitaliga. Niisugune juukselõhkumine ei paranda aga tööliste seisukorda karva väärtki. Kui Vabariigi Vallitsus tõepoolest tahaks näidata, et tema seisukoht niisugusena õigustatud oleks, siis peaks ta ometi selle eest hoolitsema, et riigitöölised niipalju palka saaksid, et see elatismiinimumi moodustaks ja et neil sest seisukohast vaadates vajadust ei oleks streigi abil oma palka tõsta. Praegu aga saavad riigi ettevõtete töölised sedasama näljapalka, nagu eraettevõtete omad, kuid streikimise õigust neil ei ole. Aga kuidas peavad nad oma palgaolusid parandama? Ma pean ütlema, et need asjad, mis meil täna siin Kreenholmi streigi arupärimise puhul kõne all on, et need väga kurvast valgustavad meie vallitsuse seisukohta meie tööliste huvidest. Olgugi, et ette on pandud liht ülemineku-vormel, mis võib olla ka vastu võetakse, kuid sellega tunnistaks Riigikogu enamuse, et senine vallitsuse seisukoht tööliste vastu õige on. Kuid seda ei peaks Riigikogu tunnistama. Riigikogu enamuse peaks oma sõna selle kohta ütlema, et Eesti kõigesuuremal rahvaliigil, et ka sellel elamise ja olemise õigus on, ja et Vabariigi Vallitsus on kohustatud ka selle kihi huvide silmas pidama.

Töö-hoolekandeminister O. Tief: Väga austatud Riigikogu liikmed! Ma loen tarvilikuks rkl. härra Martna kõne puhul mõned väikesed faktilised õiendused ette tuua. Nimelt rääkis härra Martna, et Kreenholmi streik olevat mitte ilma tagajärgedeta olnud, et vabrikuvallitsus olevat lubanud tööliste palka rohkem maksta — 150 marka meestööliste ja 130 marka naistöölitele. Minu andmete järgi ei ole vabrikuvallitsus niisugust lubadust streigi puhul andnud, sest streik oli poolmeistrite keskel, ja kui vabrikuvallitsus streigi puhul midagi oleks lubanud, siis oleks tema seda poolmeistritele lubanud, kuid nagu meie näeme, on vabrikuvallitsus ka mustatööliste selle alamäärat garanteerinud. Selle-

pärast näib mulle, et on täiesti eksitud, arvates, nagu oleks vabrikuvälitsus streigi tagajärjel palku tõstnud. Ma olen mitu korda katsunud seletada ja ma kordan veel, et ka mustatöölise kohta maksab see kokkulepe, mille kohta ma praegu siin seletust ei saa anda, kuna käesoleva päevakorra-punkti juures oleks see otsustarbekohatu. Ja kui tööliste palku tõstetakse, nagu ma loodan, siis näib mulle, et seda tehakse nende läbirääkimiste tagajärjel, mis peeti välitsuse ja töösturite vahel. Edasi, kui palga alammäära väljaarvamisel aluseks on võetud kolmeliikmeline perekond, mis härra Martna arvamisel töö-hoolekandeministeeriumi poolt normaalseks olla tunnustatud, siis pean ma ütleva, et see väide ei vasta sugugi tõele. Töö-hoolekandeministeeriumi arvamise järgi on kolmeliikmeline perekond loomuvastaselt väike. Mis puutub nüüd tööliste korteritesse, millest härra rkl. Martna rääkis ja juhtis tähelepanu sellele, et ükski senine ja ka praegune valitsus ei ole mingisugust tendentsi näidanud, et tööliste korteriolusid parandada, siis pean ma siin jällegi seletama, et mina ei tea endiste valitsuste seisukohta selles asjas, ega ei tea ka praeguse valitsuse ja Riigikogu seisukohta, kuid töö-hoolekandeministeeriumi nimel võin ma öelda, et eelarve-ettepanekusse on 15 miljonit tööliste korteriolude parandamiseks otstarbeks sisse võetud. Kas see ettepanek läbi läheb, seda ma ei tea, aga minu seisukoht on see, et tööliste korteriolude peale tõsist tähelepanu tuleb pöörata. Mulle näib, et senine ehitamispoliitika ekslik oli. Nimelt anti ehituslaenu suuremalt osalt neile, kes ei olnud tööstusettevõtetega seotud. Asutati ehitusühisusi, mis ehitasid võrdlemisi otsustarbekohatu kortereid. Paremini oleks tehtud, kui vabrikutöölise korteriolude parandamiseks samme oleks astunud, vähemalt nende korterite ümberehitamisele asunud. Minule näib, et korterite ümberehitamisega Kreenholmis oleks võidud väga palju kätte saada. Mina olen oma ettepaneku teinud isiklike tähelepanekute põhjal. Ma loodan, et minu suhtes igatahes härra Martna etteheide õige ei ole.

Juhataja **R. Penno**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Martna'l.

M. Martna(stp): Ma võin selle tähenduse kohta ainult niipalju öelda, et see lubamine Kreenholmi vabrikujuhatuse poolt oli niisama saladuslik, nagu Vabariigi Valitsus oma palga alammäära kokkuseadmisel saladuslikult talitas ja oma otsuseid isegi ajalehtedele avaldamiseks ei tahtnud anda. Sellepärast ei ole ka mina õigustatud nimetama seda allikat.

(Riigivanem J. Teemant: Miks Teie halba asja järele teete?) Mina oleksin seda ilma valitsuse halva eeskujutagi ette toonud, sest ma pidasin seda teadet töölistklassile sedavõrd tähtsaks, et ta saladuseks jääda ei või.

Mis puutub 3-liikmelisesse perekonda, siis on minul heameel kuulda, et praegune tööhoolekandeminister suurema perekonnaga arvestamise poolt on. Seni on tõepoolest töö-hoolekandeministrite poolt minimaal määrusi 3-liikmelise perekonna kohta üles seatud. Ma ei pane sugugi imeks, et praegune töö-hoolekandeminister seda ei näi teadvat, sest härra töö-hoolekandeminister pole veel endiste kalkulatsioonide juurde jäänud. Kuid kui endisi kalkulatsioone vaadata, siis võime näha, et neid on ikka kokku seatud 3-liikmeliste perekondade kohta. Ka töölised on arvamisel, et ka nemad on kohustatud 3-liikmelist perekonda alammääraks võtma, sest kui nad 5-liikmelise perekonna leivakorvi hinna oleksid avaldanud, oleks valitsusele vast hirm peale tulnud.

Siseminister **H. Laretei**: Arupärimises on küsimine esitatud, kas on Vabariigi Valitsusel teada, et politsei ja sõjaväevõimud on surveavaldamisega Kreenholmi töölisi takistanud oma majanduslikke nõudmisi seaduslikkude abinõudega teostamast. Nüüd oleme selle küsimusega niikaugelt härra Johanson'iga kokku leppinud, et seaduslikkuse küsimus kõrvale jääb. Härra Johanson teatas, et tema seaduslikkuse küsimust ei ole rõhutanud, vaid otstarbe küsimust, ja käsitanud küsimust seisukohalt, kas see otstarbekohane või mitte. Nii oleks see küsimus aga arupärimise piiridest väljas, kuid tähendan ära ka otstarbe motiivid, ja see oleks ühtlasi vastuseks ka härra Martna'le. Meil ei ole veel kadunud 1. detsembri kordumise võimalused, ja sellepärast ei saa meie olusid võrrelda teiste oludega, muuseas ka Inglismaa omadega, mida siin ette toodi. Võiksin öelda, et Inglismaal on isegi töölisi läbi peksetud, kui nad on katsunud seaduslikku ja avalikku korda rikkuda. Niikaugelt ei ole meil mindud ja ei tahetagi minna. Meie olud on palju raskemad, ja meie riigile vastutõtav element ei ole oma seadusevastast vastutööd lõpetanud. Sellepärast ei saa Vabariigi Valitsus ega temale alluvad võimud lubada olukorda, mis võimaldaks neile ollustele katseid teha, uuesti korrata 1924. aasta detsembri sündmusi. Sarnaste olukordade võimaldamine oleks igatahes olnud terve piiriäärse linna kodanikkude, ametiasutuste ja sõjaväe pimedusesse jätmine. Olgugi, et need ööd niivõrd pimedad ei olnud, et

väljas käia ei näe, kuid siiski oleks see olukord takistanud sõjavägesid oma kohust täitmast. Sarnast olukorda ei saa aga kuidagi lubada. Peale selle on siin veel teine põhjus. Vabariigi Valitsus ei saa kaugeltki lubada teguviisi, kus tullakse ametnikkude juurde ja küsitakse, et kas teatud asi on lubatud või ei, ja kui ametnik näitab ette määruse, mille põhjal seda ei lubata, siis ma ei tea, kas kiuste või milleks, püütakse seda ometi läbi viia. Vabariigi Valitsus ei või lubada olukorda, kus on seaduslikku korda rikutud juba ette teades, et see seadusliku korra rikkumine on. Need on otstarbekohasuse motiivid, mis politseile ja sõjavõimudele ette kirjutasid vahele astuda selles, et ära hoida seadusest üleastumisi.

L. Johanson (stp): Ainult mõned faktilised õiendused. Härra rahaminister ütles, et üks põhjus korralduste tegemiseks Kreenholmis oli see, et vastutõttav element pole veel oma tegevust lõpetanud. Aga just sarnaste sundmäärustega ja sarnase otstarbekohatu tegevusega soodustatakse ja luuakse pinda riigivastase elemendi töötamisele. Mina arvan, sellele äratundmisele peaksid jõudma ükskord ka meie riigi juhtijad, et mitte ainult püssitikk ei hoiu riiki, vaid püssitikk hoiab kodanik. 350.000 kodanikku ei ole mitte tühipaljad, kellega sellest seisukohast välja minnes arvestada ei tuleks.

Edasi, sõjaväe kasarmuid ei tahetud jätta pimedaks. See oli suve aeg, ja suve ajal ei ole mingit hädaohtu, kui elektrit ei ole. Pealegi on seaduses ette nähtud petrooleum sõjaväeasutustes, ja vististi on see ka praegu nii. Kui see teisiti on, siis võib meie sõjaministeeriumi juhataja seda õiendada. Need põhjused langevad ära. Ei olnud tarvis vahele segada.

Meil on üldse muutunud terve riikliku elu juhtimine ja korraldamine ilutsemiseks. Muidugi, iga võim on veetlev, ja sellepärast katsutakse seda tarvitada ja ei küsita, kas see on tarvilik ja otstarbekohane või mitte. Peab ütleva, see on omamoodi väikene kerge-meelsus. (M. Laarman, põl: Aga kui see novembris oleks?) Siis oleks see takistanud Teile mardisanditamist.

Juhataja R. Penno: Sõna on faktiliseks märkuseks sõjaministril.

Sõjaminister J. Soots: Faktilise märkusena sõna võttes tahan tähendada, et härra Johanson teab vist väga hästi endisi Vene valgustusnorme, Eesti normidega tema nähtavasti tuttav pole. (L. Johanson, stp: Kindral-kuberner ja ei tea?) Ega ka-

sarmute üle ei valitse kindral-kuberner, kasarmud on sõjaministeeriumi korralduses. Vene seaduses on tõesti ette nähtud, et kasarmud peavad valgustatud olema küünaldega ja nende asemele võib petrooleumi tarvitada. Aga Vene seadlus muudeti Eesti seadlusega. (Vahel h ü.e.) Teie teate ju, et Riigikogu on sõjaväe korraldamise andnud valitsuse võimkonda. Valitsus on vastava seadluse välja andnud ja seal on ette nähtud ka elektrivalgustus. Inimestel on tarvis õhtuti midagi lugeda, sellepärast meie ei aja inimesi otsekohe magama, kes tahab, olgu hea ja lugegu. Pealegi tuleb staapides mõnikord ka öösel töötada, igitahes peab valgustus igal ajal olema. Suvel on muidugi seda vähem tarvis, kui talvel, ja kus elektrivalgustus on, seal kasutatakse ka seda.

Juhataja R. Penno: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Martna'l.

M. Martna (stp): Härra minister Laretei tõi õige nõrga põhjenduse ette, mispärast ta sunnitud on olnud, neid sõjaseaduse karmusi töölistele meelde tuletama. Härra minister ütles, et keegi tööline on läinud politsei käest küsima, kas nemad tohivad streikida. (Siseminister H. Laretei: Streigikomitee liige.) Kas streigikomitee oli siseministri poolt registreeritud, et härra minister teadis, et see tõesti streigikomitee liige on? Kui niisugune komitee registreeritud oli, siis oli temal õigus ka tegutseda. (J. Vain, stp: Oli üks Mihkalai? O. Gustavson, stp: See oli Narva Mihkalai.) Ja kui politsei lubab või mitte ei luba, siis sellega ei tarvitunud ometi streikivad töölistes nõus olla! Ja kui politsei nõuanne teiste kõrvu ulatas, siis ei tarvitunud streikijad seda nõuannet ometi seaduse keeluna võtta, vaid nemad pidid ise teadma kui töölistes, kui riigikodanikud, kas neil õigust oli streikida või mitte. Härra minister põhjendab seda sellega, et politsei on teada andnud, et nii ja nii streikida ei tohi. Härra minister, politsei ülesannete hulka ei kuulu nõuandmised streigi asjus. Ja veel vähem võib valitsus niisuguseid nõuandmisi ähvarduste ja sundmääruste aluseks teha.

Juhataja R. Penno: Esitatud on 2 ülemineku-vormelit. Rkl. Johanson'i poolt esitatud ülemineku-vormel on järgmine: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse arupärimisele sõjavõimude vahelesegamise asjus Kreenholmi vabriku tööliste majandusliku streigi takistamiseks, peab lubamatuks surveavaldamise töölistele nende ja ettevõtjate vahelises majanduslikus võitluses, nõuab süüd-

laste vastutusele võtmist ja sarnaste nähtuste ärahoidmist tulevikus ning läheb päevakorras edasi". Teine, liht ülemineku-vormel on esitatud rkl. Penno poolt. Asun hääletamisele. Hääletamisele tuleb rkl. Johanson'i ülemineku-vormel. (Hääletatakse.) Poolt on antud 29 häält, vastu 45 häält, seega on ülemineku-vormel tagasi lükatud. Hääle-

tamisele tuleb rkl. Penno ülemineku-vormel. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on liht ülemineku-vormel vastu võetud.

Päevakord on läbi. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 14.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **M. Martna.**

Abiesimees **R. Penno.**

Abisekretär **O. Liigand.**

Abisekretär **J. Piiskar.**

